

”HENKIREIKÄ ARJEN PUURTAMISEN KESKELLÄ”

Aikuisten asiakkaiden näkemyksiä Kellokosken
perhekeskustoiminnan vaikutuksesta perheiden arkeen

Laura Mattila ja Noora Voutilainen

Opinnäytetyö, syksy 2009

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä

Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

Lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Mattila, Laura & Voutilainen, Noora. ”Henkireikä arjen puurtamisen keskellä” Aikuisten asiakkaiden näkemyksiä Kellokosken perhekeskustoiminnan vaikutuksesta perheiden arkeen. Järvenpää, syksy 2009, 51 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä Järvenpää. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten Kellokosken perhekeskuksen aikuiset asiakkaat kokevat perhekeskustoiminnan vaikuttaneen elämäänsä ja arkeensa. Työ tehtiin yhteistyössä Tuulas-hankkeen projektikoordinaattori Iiris Heikkilän sekä perhekeskusohjaajien Jaana Tarulan ja Riikka Viljan kanssa.

Tutkimuksen aineisto kerättiin kvalitatiivisella kyselylomakkeella, joka sisälsi kuusi avointa kysymystä. Aineisto analysoitiin teemoittelun menetelmää hyödyntäen.

Tutkimuksessa selvisi, että perhekeskus tarjoaa vanhemmille ja erityisesti äideille mahdollisuuden hengähdystaukoon arjen keskellä. Keskeisinä tuloksina selvisi myös, että erilaiset vertaistuen muodot olivat tärkeitä sekä lapsille että vanhemmille. Tutkimuksen perusteella Kellokosken perhekeskuksessa huomioitiin asiakkaiden näkemykset toiminnan sisällön kehittämistä. Eräs tutkimuksen tuloksista oli se, että perhekeskuksen asiakkaat eivät olleet tietoisia siitä, mistä vastaavaa palvelua löytyy, jos perhekeskuksen toiminta lakkautuu.

Tutkimuksen johtopäätöksinä voitiin todeta, että paikkakuntalaiset hyödynsivät perhekeskuksen palveluita kokonaisvaltaisesti ja kokivat perhekeskuksen tarjoamat palvelut voimaannuttavina. Perheet saivat tukea ja voimavaroja kodin arkeen ja jaksamiseen lasten kanssa.

Asiasanat: perhekeskukset, avoimen ja matalan kynnyksen palvelut, varhainen tuki, ennaltaehkäisevä työ, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Mattila, Laura & Voutilainen, Noora. The impact of services of Kellokoski family center on everyday lives of families. 51 p., 2 appendices. Language: Finnish. Järvenpää, Autumn 2009.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of the study was to find out what kind of an impact Kellokoski family center's services has had on everyday lives of adult clients and their families. This study was done in co-operation with Tuulas -project coordinator Iris Heikkilä and with Kellokoski family center's instructors Jaana Tarula and Riikka Vilja.

The material of the study was collected with a qualitative questionnaire which included six open questions. The data was analyzed using the method of classification.

The result of the study was that the family center provides for parents and especially for mothers an opportunity for a break from everyday life. Another result was that different forms of peer support were important for both children and parents. According to our study the opinions of the clients were considered when the content of the service was planned. One of the results was that the clients of the family center are not aware of the fact where they could find similar services if the family center closes.

As a conclusion of the study it can be stated that the locals made use of the services of the family center and felt that the service was empowering. Families got support and resources to handle everyday life and services helped them to manage with their children.

Keywords: family centers, low threshold services, early support, preventive work, qualitative research

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS	7
2.1 Tutkimuksen taustaa.....	7
2.2 Tutkimuskysymykset.....	9
3 AVOIMET JA MATALAN KYNNYKSEN PALVELUT	11
3.1 Hallitusohjelma	12
3.2 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma.....	12
3.3 Lastensuojelulaki.....	13
4 ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ PERHEEN JA VANHEMMUUDEN TUKENA.....	14
5 PERHEKESKUSTOIMINTA.....	16
5.1 Perhekeskustoiminnan tavoitteet, tehtävät ja lähtökohdat.....	17
5.2 Varhaiskasvatus ja kasvatuskumppanuus perhekeskuksessa	19
5.3 PERHE–hanke.....	19
5.4 Tuulas–hanke.....	20
5.5 Kellokosken perhekeskus	22
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA MENETELMÄT	25
6.1 Laadullinen tutkimus	25
6.2 Tutkimuksen kulku.....	26
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	28
7.1 Mahdollisuus hengähdystaukoon arjen keskellä	28
7.2 Vertaistuen vaikutus perheiden arkeen.....	29
7.3 Toiminnalliset kaverisuhteet kasvun tukena	32
7.4 Asiakkaiden äänen kuuleminen.....	33
7.5 Riittämättömät vaihtoehdot kerhotoiminnalle.....	35
7.6 Lähellä kotia olevan perhepalvelun tärkeys	37

8 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	39
9 POHDINTA	42
LÄHTEET.....	45
LIITTEET	49

LIITE 1: Avoimen ja matalan kynnyksen palveluiden määritelmä

LIITE 2: Vaikuttavuuskysely Kellokosken perhekeskuksen aikuisille asiakkaille

1 JOHDANTO

Perhekeskustoiminta on Suomessa suhteellisen uusi työmuoto, jonka tarkoituksena on tarjota avoimen ja matalan kynnyksen palveluja lapsille, nuorille ja lapsiperheille. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen kehittämisen suuntaviivoja on määritelty Matti Vanhasen toisen hallituksen hallitusohjelmassa, jonka perusteella on tehty lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma. Näissä ohjelmissa mainitaan perhekeskustoiminnan kehittäminen ja sitä kautta ennaltaehkäisevän työtteen merkitys perheiden kanssa tehtävässä työssä. Myös uusi lastensuojelulaki määrittelee ennaltaehkäisevän työn tärkeyttä.

Perhekeskustoimintaa on Suomessa kehitetty valtakunnallisesti vuosina 2005–2007 PERHE-hankkeessa, jonka osana Tuusulassa on toteutettu Tuulas-hanke vuosina 2005–2009. Kellokosken perhekeskus IKIOMA on osa Tuulas-hanketta, jota Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö rahoittaa. Rahoitus hankkeeseen loppuu vuoden 2009 loppuun mennessä, jolloin Kellokosken perhekeskuksen toiminta lakkautuu, jos Tuusulan kunta ei jatka rahoitusta.

Opinnäytetyössämme teemme Kellokosken perhekeskuksen aikuisille asiakkaille vaikuttavuuskyselyn, jonka tarkoituksena on selvittää, kuinka he mieltävät perhekeskustoiminnan vaikuttaneen elämäänsä ja arkeensa. Kysely toteutetaan laadullisella kyselylomakkeella, johon vastataan anonyymisti.

Koemme aiheen tärkeäksi, koska yhteiskunnassamme ennaltaehkäisevästä työstä ja sen merkityksestä sosiaali- ja kasvatusalalla puhutaan paljon, mutta käytännössä ennaltaehkäisevät toimet jäävät vähäisiksi. Kellokosken perhekeskus on hyvä esimerkki toimivasta, ennaltaehkäisevästä palvelumuodosta, joka on muodostunut tärkeäksi kävijöilleen. Haluamme opinnäytetyömme kautta tuoda esille asiakkaiden näkökulmaa Kellokosken perhekeskustoiminnan vaikuttavuudesta sekä perhekeskuksen mahdollisen lakkauttamisen aiheuttamista seurauksista.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Opinnäytetyössämme aiomme tutkia Kellokosken perhekeskuksen toiminnan vaikuttavuutta asiakasperheiden elämään ja arkeen. Tutkimuksemme aihe selkiytyi opintokokonaisuudessa Työ, työyhteisöt ja johtaminen, jossa tekemämme määrällisen kartoituksen tulokset olivat mielenkiintoisia erityisesti perhekeskusten osalta ja antoivat aihetta tutkia perhekeskustoimintaa laajemmin. Tutkimuksemme teoria painottuu avoimen ja matalan kynnyksen palvelujen määrittelyyn, hallituksen ohjelmiin, lakeihin sekä perhekeskuksen toimintaan ja tavoitteisiin. Vaikuuttavuustutkimus toteutetaan laadullisella kyselylomakkeella.

Asiakasvaikuttavuuskyselyn toteuttaminen Kellokosken perhekeskus IKIOMAn asiakkaille on tärkeää, sillä Kellokosken perhekeskuksen toiminta on vaakalaudalla Sosiaali- ja terveysministeriön rahoituksen loppumisen vuoksi. Näin ollen perhekeskustoiminta lakkautuu loppuvuodesta 2009, jos rahoitusta ei saada kunnan puolesta järjestettyä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2009.) Tutkimuksemme avulla saadaan konkreettista tietoa siitä, kuinka hyödyllisenä ja tarpeellisena Kellokosken perhekeskuksen asiakkaat ovat saamansa palvelumuodon kokeneet.

2.1 Tutkimuksen taustaa

Kehittämishankkeemme opintokokonaisuudessa Työ, työyhteisöt ja johtaminen oli tehdä Lapsuuden arvokas arki, eli ARVO-hankkeeseen liittyvä kysely, jossa kartoitetaan kolmentoista Keski- ja Länsi-Uudenmaan kunnan lapsille, nuorille ja lapsiperheille suunnattuja avoimen ja matalan kynnyksen palveluja. Kartoituksen tilasi avoimen ja matalan kynnyksen toimintamallien kehittämisen työryhmä, joka toimi hankeharjoittelumme työyhteisönä.

ARVO-hanke oli lapsuuden hyvinvoinnin kehittämissyksikön hanke, jonka tarkoituksena oli luoda pysyvät edellytykset kehittämistoiminnalle, jonka lähtökohtana on ajatus lapsiperheiden palveluiden kokonaisvaltaisuudesta. Kehittämissyksikön tavoitteena oli kehittää hyvinvointia tukevia palveluja, tunnistaa koulutustarpeita sekä vahvistaa alan henkilöstön osaamista. Hankkeessa oli mukana kolmetoista kuntaa ja

hanke toteutettiin Keski- ja Länsi-Uudenmaan alueella. (Lapsuuden hyvinvoinnin kehittämisyksikkö, hankesuunnitelma 2007, 10.)

ARVO-hankkeen tavoitteena oli luoda edellytyksiä pysyväälle lapsuuden hyvinvoinnin kehittämiseksi. Hankkeessa oli tehtävänä etsiä laajasti lapsuuden hyvinvointia tukevaa tietoa sekä tuottaa uutta tietoa lapsuuden hyvinvoinnista ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Lapsuuden arvokas arki, eli ARVO-hankkeen keskeisiä yhteistyötahoja olivat lasten ja lapsiperheiden näkökulmasta katsoen esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolat, perhesuunnittelu- ja ehkäisyneuvolat sekä varhaiskasvatus ja perhetyö. (Lapsuuden hyvinvoinnin kehittämisyksikkö, hankesuunnitelma 2007, 4, 9.) ARVO-hanke oli jatkoa AVA-hankkeelle ja ARVO-hanke jatkuu syksyllä 2009 Lapsen ääni nimisessä hankkeessa.

Tehtävämme oli ARVO-hankkeessa kartoittaa Keski- ja Länsi-Uudenmaan kolmentoista kunnan alueella toteutettavia lapsille, nuorille ja lapsiperheille suunnattuja avoimen ja matalan kynnyksen palveluja. Määrällisessä kartoituksessa mukana olleet kunnat olivat Hyvinkää, Inkoo, Järvenpää, Karjalohja, Kerava, Kirkkonummi, Lohja, Mäntsälä, Nurmijärvi, Raasepori, Siuntio, Tuusula ja Vihti. Kartoitus toteutettiin tekemällä kysely Webropol-alustalle. Valitsimme Webropol-alustan kyselyn toteuttamiseen siitä syystä, että julkinen Webropol-kysely on helppokäyttöinen vastaajan kannalta ja mahdollistaa anonyymien vastaamisen. Kysely sisälsi sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä.

Määrällisen kartoituksen keskeisinä tuloksina selvisi, että Länsi-Uudellamaalla perhekeskustoiminta on huomattavasti aktiivisempaa kuin Keski-Uudellamaalla. Kyselymme perusteella vaikutti myös siltä, että Länsi-Uudellamaalla ollaan huomattavasti aktiivisempia erilaisten perhetyön muotojen suhteen. Esimerkiksi neuvolan perhetyö oli työmuoto, jonka huomattavasti useammat länsi-uusimaalaiset kuin keski-uusimaalaiset vastaajat toivat esiin.

Hyvin usea vastaaja mainitsi kartoituksemme avoimien kysymysten osiossa, että perhekeskustoiminnalle olisi kysyntää. Ne kunnat, joissa perhekeskustoimintaa oli, olivat havainneet toiminnan hyväksi työskentelyn muodoksi ja samanlaista työmuotoa kaivattiin lisää. Vanhempien kynnys hakea apua ja tukea on madaltunut perhekeskusten myötä. Vanhemmat kokevat myönteiseksi sen, että perhevalmennuksessa tutustuu

kunnan ja eri yhteistyötahojen työntekijöihin ja heidän tarjoamiinsa palveluihin. Tuen hakemisen ehtona kuitenkin on, että perhetyötä on saatavissa. Tällä hetkellä perhetyön saannin mahdollisuudet ovat olemattomat. (Pietilä-Hella 2006, 71.) Kartoituksessamme tuli ilmi, että osasta Keski- ja Länsi-Uusimaan kunnista perhekeskusmallin mukainen työskentelytapa puuttui kokonaan. Perhekeskusten toimintamallit vaihtelevat hyvin paljon riippuen kunnasta, mutta yhteistä kartoituksen vastaajille oli se, että useaan kuntaan toivottiin lisää toimintaa juuri pienten lasten perheille.

Perhekeskuksen saaminen: yhden luukun periaate, josta kaikki tarvittavat palvelut voidaan saada samasta paikasta.

Perhekeskustoimintaa kaikkiin kunnan taajamiin Kellokosken -mallin mukaisesti. Perhekeskustoimintaa avoimen päiväkodin alle.

2.2 Tutkimuskysymykset

Ilmaisimme hanketyöryhmälle haluavamme laajentaa tekemäämme kartoitusta opinnäytetyöksi. Esittelimme määrällisen kartoituksen tulokset hanketyöryhmän edustajille toukokuussa 2009, minkä jälkeen kävimme keskustelua työryhmän kanssa siitä, mitä kartoituksessa esiin nousutta aihealuetta voisimme syventää. Työryhmä nosti kartoituksesta esiin seuraavat teemat: asiakas- ja osallisuusnäkökulma, moniammatillisen yhteistyön kehittämisen näkökulma, riskiperheiden saaminen palveluiden piiriin sekä vertailevan tutkimuksen näkökulma, joka antaisi vastauksia muun muassa siihen, miksi palveluja toteutetaan ja mitä vaikutuksia niillä on.

Kesän 2009 aikana päätimme keskittyä asiakas- ja osallisuusnäkökulmaan. Valitsimme Kellokosken perhekeskuksen siitä syystä, että tekemämme määrällisen kartoituksen avoimien kysymysten osiossa vastaajat olivat maininneet Kellokosken perhekeskusmallin toimivaksi palvelumalliksi. Otettuamme yhteyttä Kellokosken perhekeskukseen saimme selville, että siellä on jo toteutettu asiakastyytyväisyyskysely keväällä 2009. Tämän johdosta päätimme rajata tutkimuskysymyksemme käsittelemään perhekeskuspalvelun vaikuttavuutta. Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millaisia kokemuksia Kellokosken perhekeskus IKIOMAn asiakkailla on saamansa palvelun vaikuttavuudesta?

2. Kuinka paljon ja miten Kellokosken perhekeskuksen asiakkaat ovat itse saaneet vaikuttaa perhekeskuksen toimintaan ja sisältöön?
3. Jos perhekeskuksen toiminta loppuu, mistä asiakkaat aikovat hakea vastaavaa palvelua?

3 AVOIMET JA MATALAN KYNNYKSEN PALVELUT

Perhekeskustoiminta on avoimen ja matalan kynnyksen palvelumuoto. Avointen ja matalan kynnyksen palveluiden käsitettä ei ole kuitenkaan tarkasti rajattu ja määritelty kirjallisuudessa. Käsite liitetään sosiaali-, kasvatusta- ja terveysalalla ennaltaehkäisevään työhön ja avoimen ja matalan kynnyksen palvelut mainitaan hallitusohjelmassa, lasten-, nuorten- ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa sekä lastensuojelulaissa. Työ, työyhteisöt ja johtaminen opintokokonaisuudessa työyhteisönämme toimineen Lapsuuden arvokas arki, eli ARVO-hankkeen avoimen ja matalan kynnyksen työryhmän tavoitteena oli luoda selkeä määritelmä siitä, mitä avoimen ja matalan kynnyksen palveluilla tarkoitetaan (liite 1). Työryhmä on käyttänyt apunaan määrittellessään avoimen ja matalan kynnyksen palveluja Arnkilin ja Erikssonin Huolen vyöhykkeistöä.

Avoimen ja matalan kynnyksen palveluilla tarkoitetaan sellaisia palveluita ja toimintamalleja, jotka ovat helposti saatavilla ja lähellä asiakkaita. Avoimiin ja matalan kynnyksen toimintamalleihin kuuluvat sekä lasten, nuorten ja lapsiperheiden peruspalveluihin sisältyvät matalan kynnyksen toimintamallit että erilliset fyysisinä matalan kynnyksen toimintoina toteutettavat palvelut. Avoimen ja matalan kynnyksen palveluita voivat tarjota myös kolmannen sektorin toimijat sekä seurakunnat. (Avoimen ja matalan kynnyksen toimintamallien kehittämisen työryhmä.)

Avoimen ja matalan kynnyksen palveluiden eräs tunnusmerkki on se, että asiakas ei tarvitse lähetettä käyttäessään kyseisiä palveluita. Avoimen ja matalan kynnyksen palveluita tarjoavat esimerkiksi perheneuvolat, avoimet päiväkodit ja perhekeskukset, nuorisoneuvolat ja päihdepysäkit. Avoimen ja matalan kynnyksen palveluita käytettäessä perusajatuksena on se, että asiakas voi kävellä itse niihin paikkoihin sisään tai varata niihin itse ajan. Avoimen ja matalan kynnyksen palvelun ei välttämättä tarvitse olla jokin tietty fyysinen paikka, vaan sillä voidaan tarkoittaa myös mahdollisuutta tulla vastaanotolle ilman ajanvarausta. (Avoimen ja matalan kynnyksen toimintamallien kehittämisen työryhmä.)

3.1 Hallitusohjelma

Matti Vanhasen toisen hallituksen hallitusohjelmassa on yhdeksi keskeiseksi osaksi nostettu perheiden hyvinvointi. Hallitus sitoutuu ohjelmassa vähentämään lasten, nuorten ja perheiden pahoinvointia ja syrjäytymiskehitystä. Perheiden hyvinvoinnin turvaamiseksi käynnistetään lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma. Hallitusohjelman mukaan lapsiperheiden palveluja tulisi koota perhekeskuksiksi. Perheitä tuetaan ja palvelujen valintamahdollisuuksia parannetaan myös lisäämällä yhteistyötä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä. Parisuhde- ja perheneuvonnassa tulisi vahvistaa ennaltaehkäisevää työtä. (Hallitusohjelma 2007.)

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tueksi käynnistettävän politiikkaohjelman tavoitteena on ehkäistä sekä vähentää syrjäytymistä ja pahoinvointia. Ohjelman määrittelyssä todetaan, että lasten ja nuorten terveeseen ja turvalliseen kehitykseen sekä perheiden hyvinvointiin tullaan suuntaamaan voimavaroja eri sektoreilla. Lasten ja perheiden ongelmiin tulisi myös puuttua nykyistä varhaisemmassa vaiheessa ja tavoitteena on vähentää korjaavien erityispalveluiden tarvetta. Varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ nostetaan hallituksen painopisteeksi ja näin vähennetään pitkällä aikavälillä syrjäytymisen aiheuttamia kustannuksia. Eri hallinonalojen välisen yhteistyön ja koordinaation parantaminen sekä moniammatillisen yhteistyön kehittäminen paikallisesti edistää lasten ja nuorten hyvinvointia, sillä useita samansuuntaisia toimia saatetaan yhteen. (Hallitusohjelma 2007.)

3.2 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa lapsiperheiden hyvinvoinnin takaamiseksi lisätään matalan kynnyksen palveluja ja avointa toimintaa. Ohjelman mukaan perheiden hyvinvoinnin ytimenä on toimiva ja tasapainoinen vanhemmuus, jota kehitteillä olevalla perhekeskusmallilla tuetaan. Kehittämistyössä käytetään hyväksi pohjoismaissa tehtyjä malleja, kuten esimerkiksi Leksandsmodellen. Yhtenä tavoitteena on lapsiperheitä tukeva palvelujärjestelmä, joka luo lapsille ja nuorille hyvinvointia edistävän saumattoman verkoston. Palvelujärjestelmän tulee olla

tehokkaasti ongelmiin tarttuva sekä ennaltaehkäisevästi hyvinvoinnin uhkia poistava. Vaikuttavuus ja toimivuus edellyttävät kaikille väestöosille kohdentuvia ja asiakkaan tarpeisiin vastaavien palvelujen tuottamista. Palvelujärjestelmän toimiessa perhekeskusmallin mukaisesti, ovat sen oleellisia osia koulu, päivähoito ja neuvolat sekä muut lapsiperheiden tarvitsemat hyvinvointipalvelut. Näiden palvelujen yhteistyötä pyritään lisäämään paikallisella tasolla perhekeskusmallin levittämällä valtakunnallisesti. Kansalaisjärjestöt ja julkiset palvelut toimivat yhteisesti vuorovaikutuksessa perheiden kanssa, jolloin vanhemmuuden tukemisen eri muodot toteutuvat perhekeskusmallin mukaisesti. (Politiikkaohjelma 2007.)

3.3 Lastensuojelulaki

Vuoden 2008 alusta voimaan tulleen uuden Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki § 1). Laissa lastensuojelu on määritelty lapsi- ja perhekohtaiseksi lastensuojeluksi, jonka lisäksi kunnan tulee järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Myös kunnan muiden palveluiden piirissä, kuten muun muassa äitiys- ja lastenneuvolassa, päivähoidossa ja opetuksessa annettava erityinen tuki on ehkäisevää lastensuojelua. (Lastensuojelulaki § 3.)

Laissa määritellään myös kunnan tehtävät lastensuojelun toteuttajana. Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja kunnan muiden viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä (Lastensuojelulaki § 7). Kunnan tulee myös huolehtia siitä, että järjestettäessä ja kehitettäessä palveluja lapsille, nuorille ja lapsiperheille palveluiden avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen kasvatuksesta ja hoidosta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa ja saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Kunnan on myös järjestettävä tarvittaessa erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. (Lastensuojelulaki § 8.)

4 ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ PERHEEN JA VANHEMMUUDEN TUKENA

Vanhemmat ja perheet tarvitsevat yhteiskunnan tarjoamia palveluja ja turvaverkkoja selviytyäkseen yhä monimutkaisemmaksi käyvistä maailmasta. Lapsiperheille ja vanhemmille asetetaan entistä enemmän odotuksia useilta eri tahoilta. Äitiydelle ja isyydelle on tänä päivänä asetettu korkeita laatuvaatimuksia. Yhteiskunnan ja työelämän muutoksista huolimatta riittävän hyvän vanhemmuuden haasteet ovat pysyneet lähes muuttumattomina. Riittävän hyvän vanhemmuuden rakentamista ei voi aloittaa lapsen ollessa jo kouluikässä. Jos vanhemmuuden rakentamiseen havahdutaan vasta silloin, ollaan jo selvästi myöhässä. (Juvakka 2005, 21–22.) Vanhemmuuden tukemisen kannalta varhainen puuttuminen perheiden tilanteisiin on keskeisessä asemassa ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta.

Puuttuminen ihmisten elämään on aina lupaus siitä, että ammattilainen tekee jotain tilanteen eteen. Varhaisen tukemisen vaiheita ovat: huolen tunnistaminen, huolen puheeksi ottaminen vanhempien ja lasten kanssa sekä korjaavat toimenpiteet. Lapsen tai perheen avun tarpeen tunnistamisen kannalta ammattilaisen kokema subjektiivinen huoli on tärkeässä asemassa. Huolen vyöhykkeiden avulla ammattilaisen oman huolen arviointi ja tarve puuttua siihen mahdollistuu. (Taskinen 2007, 18.) Kaikessa perheiden kanssa tehtävässä ennaltaehkäisevässä työssä on mahdollista käyttää apuna huolen vyöhykkeistöä, jonka avulla ammattilainen jäsentää lapsen, nuoren tai perheen tilanteesta kokemaansa huolen astetta.

Huolen vyöhykkeistön avulla työntekijä voi myös arvioida omien auttamismahdollisuuksiensa riittävyttä sekä lisävoimavarojen tarvetta. Huolen vyöhykkeistön avulla myös lapset, nuoret ja perheet voivat itse arvioida omaa huolen astettaan ja tuentarvettaan. Vyöhykkeistön tarkoituksena on tarjota sekä ammattilaisille että yksilöille yhteisesti ymmärrettävän, subjektiivisen käsitteen ”oma huoli”. Huolen vyöhykkeistö on tehty selkiyttämään perheiden ja työntekijöiden yhteistyötä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009.)

Huolen vyöhykkeistö voidaan hahmottaa eräänlaisena jatkumona, jonka toisessa päässä on täysin huoleton tilanne ja toisessa päässä tilanne, jossa lapsen, nuoren tai perheen koetaan olevan välittömässä vaarassa. Huolen vyöhykkeitä on neljä, jotka ovat: vailla

huolia oleva tilanne, pienen huolen alue, huolen harmaa vyöhyke ja suuren huolen alue. (Eriksson & Arnkil 2009, 26.)

Arnkilin, Erikssonin ja Saikun (2003) tekemässä kartoituksessa huolen harmaasta vyöhykkeestä lastensuojelussa käy ilmi, että huolen harmaa vyöhyke saattaa olla tärkeä maasto ehkäisevälle lastensuojelutyölle. Huolen harmaalla vyöhykkeellä lasten, nuorten ja perheiden tilanteet eivät ole vielä kriisiytyneitä, mutta eivät täysin vailla huoltakaan. Huolen harmaan vyöhykkeen kartoitus voisi tuoda aivan uusia mahdollisuuksia ennaltaehkäisevän työn jäsentämiseksi. (Arnkil & Eriksson & Saikku 2003, 2.)

Huolen harmaa vyöhyke on otollinen alue avoimen ja matalan kynnyksen palvelujen sekä ennaltaehkäisevän työn toteuttamiselle. Harmaan vyöhykkeen alueella usko omiin auttamismahdollisuuksiin alkaa ehtyä ja työntekijän omat auttamiskeinot ovat vähissä. Tämän vyöhykkeen alueella asiakkaan tilanteeseen kytkeytyvien tahojen työnjako on usein epäselvä, eikä muiden auttavien tahojen mukanaolosta ole tietoa. (Eriksson & Arnkil 2009, 26.)

Perhekeskustoiminta pyrkii vastaamaan perheiden mahdollisen varhaisen tuen tarpeeseen. Lasten tukemisen kannalta olennaisessa osassa on oikea ajoitus, sillä liian myöhään tapahtuva väliintulo vaatii huomattavasti enemmän panostusta. Keskeistä perheiden kanssa tehtävässä työssä on toimivan ja luottamuksellisen suhteen luominen ammattilaisen ja vanhemman välille. Myönteisiä tuloksia voidaan saada aikaan lyhyelläkin väliintulolla eli interventiolla, jolloin esimerkiksi helpotetaan vanhemmuuden stressiä. (Taskinen 2007, 18.)

Vanhemmuuden tukeminen on tänä päivänä erittäin tärkeä ennaltaehkäisevän työn muoto. Varhaisessa vaiheessa annettu tuki saattaa minimoida tai jopa poistaa perheen ongelmat. Monipuolisilla palvelumuodoilla pystytään tarjoamaan perheille kohdennettua varhaista tukea. Perhekeskustoiminta vastaa osaltaan tämänkaltaiseen perheiden tuen tarpeeseen.

5 PERHEKESKUSTOIMINTA

Perhekeskustoiminta Suomessa on suhteellisen uusi työmuoto ja perhekeskuksia on alettu kehittää 2000-luvulla. Suomen perhekeskustoiminnan kehittämisessä on käytetty hyväksi ruotsalaista Leksandsmodellen-mallia, joka on kehitetty alun perin Leksandin kunnassa Ruotsissa. Leksand on noin 16 000 asukkaan kunta, jossa Thomas Johansson ja Ingegerd Jons käynnistivät perhekeskustoiminnan vuonna 1996 täydentämään neuvolatoimintaa. Leksandin perhekeskuksen toimintamallin perustana on tehostettu ja pitkäkestoinen vanhempainkasvatus ja perhekeskustoiminnan tavoitteena on luoda vakaa sosiaalinen verkosto, johon sekä vanhemmat että lapset voivat osallistua. Keskeisenä auttamisen ja tukemisen keinona perhekeskuksissa toimivat vertaisryhmät, joiden avulla vanhemmille muodostuu uusia sosiaalisia verkostoja, jotka tukevat perheiden hyvinvointia ja arjessa selviytymistä. Leksandin perhekeskusmallissa toiminta-ajatuksena ovat onnelliset vanhemmat, jotka tuntevat itsensä turvallisiksi. Tämän kautta vanhempien nähdään pystyvän välittämään lapsilleen perusturvallisuuden tunnetta ja elämäniloa. (Paavola 2004, 8 - 9.)

Pitkäjänteinen, konkreettinen kehittämistyö ja tuloksellisuus tekevät Leksandin perhekeskuksen toiminnan mielenkiintoiseksi. Perhekeskus on vuosien varrella kehittynyt synnytysvalmennuksesta laajaksi eri toimijoiden yhteistyöksi, jonka tehtävänä on tukea perheitä kokonaisvaltaisesti. Perhekeskustoiminnan kehittämisellä ei ole ollut valmista mallia, vaan kehittämistyössä on edetty vahvalla uskolla siihen, että lisäämällä vanhemmuuden ja parisuhteen tukea sekä vanhempien vertaisryhmätoimintaa voidaan parhaiten edistää lasten hyvinvointia. (Paavola 2004, 9.)

Varsinaisia tutkimustuloksia Leksandin kunnassa kehitetystä perhekeskusmallista ei vielä ole, mutta tämänkaltainen vertaistukeen ja eri osapuolten hyvään vuorovaikutukseen perustuva toimintamalli on saanut hyvin paljon positiivista palautetta. Leksandin perhekeskusmallin vahvuutena on se, että mallissa yhdistyvät sekä monipuolinen ryhmätoiminta että laadukkaasti toteutettu perhevalmennus. Leksandin mallissa ei ole uutta toiminnan sisältöä, vaan toiminnan kattava ja yhteisöllinen toteutustapa. (Johansson & Jons 2002, 10, 13.)

5.1 Perhekeskustoiminnan tavoitteet, tehtävät ja lähtökohdat

Perhekeskustoiminnan tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä tukemalla vanhemmuutta. Toiminnan tavoitteena on luoda lasten ja vanhempien osallisuutta ja vertaistukea vahvistavia toimintatapoja. Perhekeskuksen keskeisenä tehtävänä on tarjota kaikille avoimia, matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja tietyllä asuinalueella. Perhekeskustoiminnan tehtävä on luoda toimivia poikkihallinnollisia moniasiantuntijuuden rakenteita lapsiperheiden palveluihin. Perhekeskustoiminnan painopisteenä on ennaltaehkäisevä työ ja lähtökohtana paikalliset olosuhteet. (Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja 2009.)

Perhekeskustoiminta on luonteeltaan yleistä ja sitä tarjotaan kaikille vanhemmille. Toiminnan tarkoituksena on pyrkiä edistämään hyvinvointia, eikä toimintaa suunnata erityisesti ongelmiin. Kun toiminta toteutetaan riittävän hyvin, tarvitaan yhteiskunnassa vähemmän kohdennettuja palveluja. Perhekeskustoiminnan jatkuvuus syntyy sitä kautta, että vanhemmat sekä lapset kokevat tapaamiset miellyttäväiksi ja tarkoituksenmukaisiksi. Peruslähtökohtana toiminnalle on, että tapaamisissa yhdistyvät tarpeellisen tiedon saaminen, keskustelu ja mukava yhdessäolo. Perhekeskusten toimintaa arvioidaan säännöllisesti yksinkertaisten arviointilomakkeiden avulla. Tämän kaltainen arviointi tekee mahdolliseksi ohjelman jatkuvan uudistamisen ja kehittämisen. (Paavola 2004, 9.)

Perhekeskustoiminnassa korostuvat lasten ja vanhempien tarpeet sekä moniammatillisuus. Tavoitteena on edistää ja mahdollistaa perheiden sosiaalisten verkostojen ja vertaistoiminnan syntymistä alueella. Työntekijäverkostoon kuuluvat alueen eri alojen asiantuntijat yli hallintokuntien, mikä mahdollistaa moniammatillisuuden. Toiminnassa on lisäksi olennaista seurakuntien ja kansalaisjärjestöjen osallistuminen toimintaan tasavertaisina palveluntarjoajina. (Pietilä-Hella 2006, 65.) Perhekeskus on osa kunnan lapsi- ja perhepalveluiden organisaatiota. Perhekeskus on kunnissa paikallisesti kehittyvä toimintamalli ja sen palvelurakenne voi muodostua esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolan, varhaiskasvatuksen, varhaisen tuen, perhetyön ja koulutoimen paikallisista palveluista. Perhekeskus voi olla fyysinen, toimiva tila, joka toimii perheiden kohtaamispaikkana tietyllä asuinalueella, mutta se voi toimia myös muunlaisena rakenteellisen ratkaisuna,

kuten verkostomallin tai seudullisen rakenteen pohjalta. (Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja 2009.)

Perhekeskuksissa pyritään edistämään kokonaisvaltaisesti perheen hyvinvointia tukemalla ja antamalla tilaa äitiydelle, isyydelle ja vanhemmuuden taitojen vahvistamiselle. Perhekeskukset toimivat periaatteella, jonka mukaan tukemalla vanhemmuutta voidaan turvata hyvää lapsuutta. Perhekeskusten toiminta on tarkoitettu kaikille lapsiperheille, eikä ainoastaan niille perheille, jotka ovat erityisen tuen tarpeessa. Perhekeskuksissa perheille, vanhemmille ja lapsille tarjotaan muun muassa avoimia vertaisryhmiä, ennaltaehkäiseviä, perhe- ja lapsilähtöisiä avoimia varhaiskasvatuspalveluja sekä muita toimintoja. (PERHE–hanke 2008.)

Kaikissa perhekeskustoiminnan malleissa on tavoitteena vahvistaa perheiden osallisuutta ja omaa toimintaa sekä ammattilaisten kykyä ja mahdollisuuksia varhaiseen ongelmiin puuttumiseen ja tukeen. Parhaimmillaan perhekeskuksen palveluohjaus varmistaa tarvittavien erityispalvelujen saannin. (Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja 2009.) Yhteistyö seurakunnan, lapsi- ja perhejärjestöjen ja muun kolmannen sektorin kanssa pohjautuu sopimus pohjaiseen kumppanuuteen. On olennaista, että perheet saavat itse mahdollisuuden osallistua perhekeskustoiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. (PERHE–hanke 2008.)

Perhekeskuksen erilaisia toimintoja ovat muun muassa moniammatilliset perhevalmennusryhmät, isä-, äiti- sekä yksinhuoltajaryhmät, vertaistukiryhmät sekä avoimissa että suljetuissa ryhmissä, kasvatuksellinen tuki sekä mahdollisuus leikkiä, sosiaalityön ehkäisevät palvelut sekä parisuhde- ja terveysneuvonta (KASTE 2009, Sosiaali- ja terveysministeriö).

Käsitteenä ”perhekeskus” ei ole vielä vakiintunut, vaan sitä käytetään monissa eri paikoissa kuvaamaan lapsiperheille tarjottavia palveluja. Käytössä on myös useita eri nimikkeitä paikoille, joissa tehdään käytännössä samaa työtä kuin perhekeskuksissa. Muita nimityksiä ovat muun muassa perheverkko, perhepalveluverkosto ja perhepalvelukeskus. (KASTE 2009, Sosiaali- ja terveysministeriö.) Valtioneuvoston periaatepäätöksessä sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi (2003) asetettiin yhdeksi tavoitteeksi perhekeskustoiminnan kehittäminen. Kyseistä tavoitetta toteutettiin

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja Kansallisen terveyshankkeen yhteistyönä valtakunnallisessa PERHE-hankkeessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

5.2 Varhaiskasvatus ja kasvatuskumppanuus perhekeskuksessa

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka muodostuu vanhempien ja ammattilaisten välisestä yhteistyöstä. Tuusulan kunnassa on panostettu varhaiskasvatuspalveluiden vaihtoehtoihin. Lisäksi Tuusulan kunnassa on kehitetty aktiivisesti erilaisia varhaiskasvatuksen muotoja. Avoin päiväkotij- ja kerhotoiminta on eräs varhaiskasvatuksen muoto, jota Kellokosken perhekeskus toteuttaa. (Tuusulan varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 7–8.)

Perhekeskuksessa asioivien vanhempien ja siellä työskentelevän henkilökunnan väliseen yhteistyöhön kuuluu kiinteästi kasvatuskumppanuus, jolla tarkoitetaan vuorovaikutusta, kunnioitusta ja tasavertaisuutta sekä henkilöstön ja vanhempien välistä luottamusta. Kasvatuskumppanuus on myös lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen ohjaamista. Kasvatuskumppanuudessa on tärkeää, että lapsen edut, tarpeet ja oikeudet toteutuvat. Lisäksi kasvatuskumppanuus on vuorovaikutusta ja verkostoitumista perheiden välillä. (Tuusulan varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 10.)

Perhekeskuksen työntekijät toteuttavat työssään sekä varhaiskasvatuksen periaatteita että kasvatuskumppanuutta. Perhekeskuksen tilat ovat senkaltaiset, että ne mahdollistavat lapselle monipuolisen toiminnan ja tarjoavat lapselle virikkeitä. Varhaiskasvatusympäristön muodostaa fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuus. Varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat lähiympäristö, rakennetut tilat, psyykkinen ja sosiaalinen ympäristö sekä erilaiset materiaalit ja välineet. (Tuusulan varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 15.)

5.3 PERHE-hanke

PERHE-hankkeen tavoitteena on ollut edistää lasten hyvinvointia ja ehkäistä ongelmien syntymistä muuttamalla peruspalvelujen toimintakulttuuria. PERHE-hankkeessa käynnistettiin vuosina 2005–2007 perhekeskusten toimintaa 30 kuntahankkeessa, johon

kuului lähes sata kuntaa. Hankkeet ovat tulleet kehittämistyöhön vuosina 2005, 2006 ja 2007 ja kehittämistoimintaan myönnetyt valtionavustukset päättyvät vuosina 2007–2009 hankkeen alkamisajankohdasta riipuen. (Viitala & Kekkonen & Paavola 2008, 3–4.)

Kehittämistyön keskeisessä osassa on ollut parisuhteen ja vanhemmuuden vahvistaminen ja perheiden osallisuuden tukeminen peruspalveluissa sekä paikallisten toimijoiden kumppanuus. Perhekeskuksen kehittäjinä nähdään toimineen perheet, asiakastyön ammattilaiset, järjestöt sekä seurakunnat ja tälläinen lähestymistapa poikkeaa muista palvelurakenteen uudistamiseen pyrkivistä hankkeista. Hankkeen päämääränä oli saada aikaan seudullisella ja/tai paikallisella tasolla toimiva perhekeskus- tai perhepalveluverkostomalli, jossa eri toimijoiden aikaisempi yhteistyö tiivistyisi. Valtakunnallisena tehtävänä palvelurakenteen kehittämisen näkökulmasta on ollut käynnistää perhekeskusten kehittämisprosessi kunnissa ja edistää varhaisen puuttumisen ja ehkäisevän työn toimintamallien syntymistä lapsille ja perheille suunnattuihin palveluihin. (Viitala & Kekkonen & Paavola 2008, 4.)

5.4 Tuulas–hanke

Tuulas–hanke on Tuusulan kunnassa toteutettu lastensuojelun kehittämishanke, jonka toiminnassa toteutettiin laajaa, verkostoituvaa ja kehittävää työtä. Tuulas-hanke toteutettiin kahdessa vaiheessa, joista ensimmäinen vaihe oli Tuusulan lastensuojelun kehittämishanke vuonna 2007. Ensisijaiseksi tavoitteeksi asetettiin tuusulalaisten lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen ja vanhemmuuden vahvistaminen. Tuulas kattoi laajasti koko Tuusulan lastensuojelun kentän. Hankkeen neljän osaprojektin avulla kehitettiin lastensuojelutyön painopistettä korjaavasta työstä kohti ennaltaehkäisevää lastensuojelua sekä varhaisempaa havaitsemista ja puuttumista. Lisäksi luotiin lastensuojelun eri toimijoiden välille yhteistä näkemystä. Neljä osahanketta olivat: avoimen päiväkotitoiminnan malli Kellokoskella, perhevalmennusmalli Hyrylässä, Tuusulan lastenkodin kehittäminen perhetukiyksiköksi sekä sosiaali- ja perhetyömenetelmien kehittäminen Jokelassa. Tuulas–hankkeen tarkoituksena oli löytää kestäviä ja toiminnallisia muutoksia positiivisen kehityssuunnan turvaamiseksi.

(Tuusulan lastensuojelun kehittämishanke 2005–2007, hankesuunnitelma; Heikkilä, Iiris, henkilökohtainen tiedonanto 23.9.2009.)

Tuulas-hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa mukana olleet tahot olivat Tuusulan kunnan neuvola, sosiaali- ja perhetyö, kasvatus- ja perheneuvola, koulut ja oppilashuolto, kirjasto, nuorisotyö, Tuusulan seurakunta sekä Tuusulan lapsi- ja perheasiainneuvosto. Lisäksi hankkeeseen osallistuivat Sosiaalitaito Oy, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Mäntsälän kunta, Kansaneläkelaitos sekä poliisin sosiaalityö. Hankkeeseen osallistui myös joitain järjestöjä. Hankkeen arviointiin osallistuivat Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen ja Tuusula. (Tuulas-hankesuunnitelma 2005–2007.)

Tuulakselle haettiin perhekeskushankkeena jatkorahoitusta vuosille 2007–2009 sosiaali- ja terveysministeriön PERHE-hankkeesta koko kunnan lasten ja perheiden palveluiden verkostotyömallin luomiseksi ja alueellisten perhekeskusten perustamiseksi Kellokoskelle, Jokelaan ja Etelä-Tuusulaan sekä hankkeen ensimmäisessä vaiheessa kehitettyjen toimintamallien juurruttamiseksi käytäntöön. Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa kaikissa aluekeskuksissa toimivat projektiryhmät, joissa alueen lasten ja perheiden palveluiden työntekijät laativat tarkemmat suunnitelmat kullekin osaprojektille ja verkostoituivat keskenään. Alueelliset projektiryhmät toimivat myös hankkeen toisessa vaiheessa tavoitteenaan luoda alueelle perhekeskustoimintaa. Yhtenä osaprojektina jatkoi lastenkodin kehittäminen perhetukikeskukseksi. Verkostotyölle etsittiin Tuusulan toimintaympäristöön soveltuvaa toimintamallia ja sellaiseksi alettiin kehittää Perhelinkkejä Vantaalla toimivan mallin mukaisesti. Perhelinkit ovat alueen lapsiperhepalveluiden muodostama verkosto, joka kokoontuu noin kerran kuukaudessa käsittelemään lasten ja perheiden asioita. Perhelinkit toimivat myös alueellisina kehittämisryhminä, joissa seurataan ja arvioidaan alueen lapsiperheiden palvelutarpeiden toteutumista ja kehitetään tarvittaessa uusia työmuotoja, kuten erilaisia vertaisryhmiä, joita voidaan toteuttaa alueen perhekeskuksissa. (Heikkilä, Iiris, henkilökohtainen tiedonanto 23.9.2009.)

5.5 Kellokosken perhekeskus

Kellokosken perhekeskus IKIOMA aloitti toimintansa elokuussa 2007 osana Tuulas-hanketta. IKIOMA tarjoaa 0-18-vuotiaille lapsille ja heidän perheille ennaltaehkäisevää ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa ryhmämuotoista toimintaa sekä vertaistukea. Kellokosken perhekeskus saa rahoituksen toimintaansa Sosiaali- ja terveysministeriöltä. Tällä hetkellä Kellokosken perhekeskuksessa on kaksi ohjaajaa, jotka järjestävät ja suunnittelevat toimintaa. (Tuusulan kunta 2009.)

Kellokosken perhekeskusprojektin ensimmäisessä vaiheessa projektityöryhmä suunnitteli toimintamallin, jota alettiin kokeilla käytännössä perhekeskukselle rakennettavien tilojen valmistuttua. Loppuvuonna 2006 laadittu projektin jatkosuunnitelma laajeni koko Tuusulan perhekeskushankkeeksi, jossa Kellokosken perhekeskus sai pilottiperhekeskuksen aseman. Perhekeskushankkeessa on kyse kaikkien alle 19-vuotiaita lapsia sisältävien perheiden palvelujen verkostoimisesta. Myös moniammatillisuus ja verkostotyö toimintatapana korostuvat Kellokosken perhekeskuksen toiminnassa. (Kellokosken perhekeskus, projektisuunnitelma 2007–2009.)

Perhekeskushankkeen pilotiksi nimetty Kellokosken perhekeskus on kokeileva malli, jonka toiminnan kehittymistä tavoitteiden mukaiseksi arvioidaan säännöllisin väliajoin. Hanke on osa valtakunnallista Sosiaali- ja terveysministeriön PERHE-hanketta. Pilottiperhekeskuksen avulla luodaan uutta ”Tuusulan perhekeskusmallia”, jota sovelletaan olosuhteiden mukaan muualla Tuusulan alueella. Koska Kellokosken perhekeskus on pilotti, katsotaan sen olevan yksikkönä edelläkävijä, vaikka samankaltaista toimintaa perheille on toteutettu Tuusulassa aiemminkin, esimerkiksi erilaisissa vanhempainryhmissä sekä kunnan ja seurakunnan perhekerhoissa. Kellokosken perhekeskuksen toiminnan tavoitteena on luoda perhekeskustoiminnalle selkeä malli. (Kellokosken perhekeskus, projektisuunnitelma 2007–2009.)

Kellokosken perhekeskukselle on määritelty viisi tavoitetta, jotka ovat ohjanneet muun muassa toiminnan suunnittelua. Tavoitteet ovat: Lasten ja vanhempien vuorovaikutuksen kehittäminen, ennakoiva tuki perheille ja varhainen puuttuminen pulmatilanteisiin, tuki arjessa selviytymiseen sosiaalisten verkostojen ja yhteisöllisyyden avulla, tukea lasten kotihoitoa vaihtoehtona kunnalliselle päivähoitolle

sekä tarjota tietoa ja asiantuntijapalveluita, jotka ovat helposti saatavilla. Kyseiset tavoitteet ovat Kellokoskella perhekeskustoiminnan keskeisiä tavoitteita, jotka ovat konkretisoituneet käytännön työn ohjeiksi. (Kellokosken perhekeskus, projektisuunnitelma 2007–2009.)

Kellokosken perhekeskuksen toiminta on ensisijaisesti suunnattu alle kouluikäistä lasta kotona hoitaville perheille, mutta myös esimerkiksi murrosikäisten perheet ovat käyttäjinä mahdollisia. Perhekeskustoiminnan kehittämisessä käytetään hyväksi lukuisia ehkäisevän ja ennakoivan työn kokeiluja ja erilaisia toimintamalleja, joita on viime vuosina saatu Tuusulassa aikaan eri hankkeiden ansiosta. Kellokosken perhekeskuksen toiminnan ytimen muodostaa lapsiperheille avoin tila, jossa vanhemmilla ja lapsilla on mahdollisuus tavata toisiaan. Perhekeskus tarjoaa virikkeellistä toimintaa sekä lapsille että vanhemmille ja perhekeskuksessa järjestettävän avoimen toiminnan pyrkimys olisi vahvistaa alle kouluikäistä lasta kotona hoitavien mahdollisuuksia hoitaa lapsiaan pidempään kotona vaihtoehtona kunnalliselle päivähoidolle. Hyvän arjen mallia antavat muun muassa perhekeskuksessa järjestettävät luennot ja tietoiskut perheitä kiinnostavista asioista, joita ovat muun muassa kasvatukseen ja perhesuhteisiin liittyvät asiat. (Tuusulan perhekeskushankesuunnitelma 2007–2009.)

Kellokosken perhekeskus järjestää sekä avointa että kohdennettua toimintaa perheille. IKIOMAssa toiminta on muodostunut asiakkaiden tarpeen mukaiseksi. Perhekeskuksen ohjelma on aina suunniteltu kaudeksi kerrallaan yhteistyössä moniammatillisen projektiryhmän kanssa. Toimintojen tarvetta on arvioitu moniammatillisessa perhelinkissä. Kellokosken perhekeskuksessa järjestetään monenlaista toimintaa sekä perhekeskusohjaajien että yhteistyötahojen toimesta. (Tarula, Jaana & Vilja, Riikka, henkilökohtainen tiedonanto 29.10.2009.)

Perhekeskuksessa toimii Avoin perheklubi, joka on kohtaamispaikka lapsia kotona hoitaville vanhemmille ja heidän lapsilleen. Perhekeskuksessa toimii kerran viikossa Vauvala, jossa kävijät ovat usein ensisynnyttäjiä, jotka saavat mahdollisuuden tavata muita vauvaperheitä ja saavat ideoita vuorovaikutukseen vauvan kanssa. Perhekeskuksessa toimii kerran kuussa Mummila, jossa 5 vapaaehtoista ”mummi”, viettävät aikaansa alueen lapsiperheiden kanssa. Perhekeskuksessa on otettu myös perheiden isät huomioon järjestämällä kerran kuussa isäiltoja. Lisäksi perhekeskuksessa

toimii kaksi kertaa viikossa järjestetty maksullinen Naperokeho 3–5-vuotiaille kotihoidossa oleville lapsille. IKIOMAssa toteutetaan neuvolan perhevalmennusta sekä kerran viikossa järjestetään Odottavien olohuone, joka toimii kohtaamispaikkana alueen raskaana oleville naisille. Perhekeskustoimintaan kuului myös ylivilkkaiden 3–6-vuotiaiden lasten perheille suunnattu Perhekoulu Huiskis, jonka toiminta toteutettiin Hyrylässä. (Tarula, Jaana & Vilja, Riikka, henkilökohtainen tiedonanto 29.10.2009.)

Lisäksi IKIOMAssa toimii Perheryhmä MAJAKKA yhteistyössä alueen lastensuojelun perhetyön kanssa. MAJAKKA aloitti toimintansa uupuneiden äitien suljettuna ryhmänä ja laajeni myöhemmin suljetuksi ryhmäksi, jonka toimintaan myös lapset osallistuivat. Perhekeskus ja Ruukin koulu ovat yhteistyössä toteuttaneet harrastekerhon 4-luokkalaisille koululaisille, jonka tarkoituksena on tukea lasten itsetuntoa. Yhteistyössä nuorisotoimen kanssa perhekeskuksessa on järjestetty kerran viikossa kokoontuva Tyttöjen ryhmä 9-luokkalaisille tytöille, jonka tavoitteena oli tukea tyttöjen naiseksi kasvamista. Lisäksi nuorisotoimi on ollut mukana Poikaryhmän toiminnassa. Seurakunnan kanssa yhteistyönä on IKIOMAssa toteutettu kerran kuussa Yksihuoltajien Olohuone, jossa voi jakaa kokemuksia vertaisryhmässä. Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekahvila Nallentupa on toiminut kerran viikossa IKIOMAn tiloissa. Kerran kuussa on perhekeskuksen tiloissa toiminut Iltanallis, jossa työssäkäyvät lapsiperheet ovat voineet tavata toisiaan. Mannerheimin Lastensuojeluliiton järjestämä musiikkileikkikoulu on myös järjestetty perhekeskuksen tiloissa. Perhekeskus on järjestänyt yhteistyössä kirjaston kanssa satutunteja sekä lastenteatteriesityksiä. (Tarula, Jaana & Vilja, Riikka, henkilökohtainen tiedonanto 29.10.2009.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA MENETELMÄT

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimuksen, jonka toteutimme kyselylomakkeen muodossa. Kyselylomake (liite 2) sisälsi kuusi avointa kysymystä, joihin perhekeskuksen aikuiset asiakkaat vastasivat anonymisti. Rajasimme kyselyyn vastaavat henkilöt perhekeskuksen toimintaan osallistuviin aikuisiin siitä syystä, että tutkimuksessamme haluamme tarkastella sitä, kuinka perhekeskuksen palvelut ovat vaikuttaneet kokonaisvaltaisesti perheiden elämään. Arvioimme, että aikuisvastaajilta saamme aiheesta todenmukaista tietoa.

Keskusteltuamme ohjaavan opettajamme kanssa päädyimme rajaamaan kyselylomakkeen kysymysten määrän kuuteen kysymykseen. Tähän ratkaisuun päädyimme, jotta kysymyksiä ei olisi liikaa vastaajan kannalta ja vastausten analysoiminen teemoittelemalla olisi mahdollista. Laadimme kysymykset suhteellisen yksinkertaisiksi, jotta vastaajilla ei kuluisi liikaa aikaa vastaamiseen. Suurin osa vastaajista vastasi kyselyymme perhekeskuksessa otettuaan osaa siellä järjestettyyn toimintaan. Muutama vastaajista oli ottanut kyselyn mukaansa kotiin.

Kyselylomakkeen kaikki kysymykset valikoituivat sen mukaan, että ne käsittelevät perhekeskustoiminnan vaikuttavuutta asiakkaiden arkeen. Pyrimme laatimaan kysymykset siten, että asiakkaiden osallisuus ja vanhempien ääni tulisi vastauksissa esille. Halusimme myös käsitellä Kellokosken perhekeskuksen mahdollista lakkauttamista ja sen vaikutuksia kävijöiden arkeen aiheen ajankohtaisuuden vuoksi.

6.1 Laadullinen tutkimus

Laadullista tutkimusta voidaan kutsua ihmistieteelliseksi, ymmärtäväksi tutkimukseksi. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat havainnointi, kysely, haastattelu ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Lomakehaastattelu on määrällisen, eli kvantitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä, mutta sen avulla on mahdollista esimerkiksi tyypitellä vastaajia laadullisiin luokkiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73, 76–77.) Toteuttamamme vaikuttavuustutkimus on tutkimusmenetelmältään määrällinen, mutta määritämme

tutkimuksemme olevan laadullinen, koska saamamme aineisto käsittelee ainoastaan yhden perhekeskuksen asiakkaita ja heidän näkökulmiaan palvelusta.

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä muun muassa tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen otanta, aineiston laadullinen analyysi sekä tutkijan asema aineiston analysoijana ja käsittelijänä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tehdä yleistettäviiä päätelmiä, vaan sen tarkoituksena on ymmärtää tutkimuksen kohteena olevaa kohdetta. Aineiston rajaus on tärkeää suunnitella laadullisessa tutkimuksessa siten, että aineiston analysointi on järkevää. (Eskola & Suoranta 1998, 13, 15, 16, 19.)

Laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellaan aina tietyistä teoreettis-metodisesta näkökulmasta, joka on teoreettisen viitekehyksen kannalta olennaista (Alasuutari 1999, 40). Laadullisessa analyysissä aineistoon on tarkoitus luoda selkeyttä ja tämän kautta tuottaa tietoa tutkittavasta asiasta. Laadullisessa analyysissä aineisto pyritään tiivistämään kadottamatta sen sisältämää informaatiota. (Eskola & Suoranta 1998, 137.) Laadullisen aineiston analyysi on luova prosessi, joka vaatii tutkijalta herkkyyttä suhteessa omaan aineistoonsa. Tutkijan tulee kyetä tulkitsemaan saamaansa aineistoa, sillä eräs laadullisen tutkimuksen tärkeimmistä tavoitteista on ymmärryksen lisääminen. Oivaltavan aineiston tulkinnan luomiseksi tutkijan on osattava ottaa saamansa aineisto haltuun yhdistämällä aineistonsa teoretietoon. Tämän kautta tutkijan on mahdollista rakentaa uutta tietoa ja lisätä ymmärrystä ihmisten arjesta. (Syrjäläinen & Eronen & Väri 2007, 8.)

6.2 Tutkimuksen kulku

Veimme Kellokosken perhekeskukseen 50 kyselylomaketta, joihin asiakkailta oli aikaa vastata kaksi viikkoa, eli ajanjakso 21.9–2.10.2009. Vastausajan päätyttyä olimme saaneet kyselyyn 15 vastausta. Pidensimme vastausaikaa yhdellä viikolla, jotta saisimme vielä muutamia vastauksia lisää. Saimme lisäajan aikana vielä 3 vastausta. Lopullinen vastausten määrä oli 18, joista hylkäsimme yhden vastauslomakkeen sen perusteella, että vastaaja ei ollut vastannut annettuihin kysymyksiin kysymysten aiheiden perusteella. Keskustelimme Kellokosken perhekeskuksen ohjaajien kanssa ja he totesivat vastausmäärän olevan hyvä suhteessa aikuiseen kävijämäärään. Ohjaajat

arvioivat, että kyselyymme olisi vastannut noin kolmasosa perhekeskuksen aikuisista kävijöistä.

Toiveenamme oli, että Kellokosken perhekeskuksen ohjaajat jakaisivat kyselylomakkeen aikuisille asiakkaille jokaisen toimintatuokion ja ryhmäkerran jälkeen. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, sillä muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliitto järjestää lapsille, nuorille ja lapsiperheille Kellokosken perhekeskuksen tiloissa toimintaa, josta perhekeskuksen ohjaajat eivät vastaa. Perhekeskuksen ohjaajat olivat päätyneet vastaamisen suhteen ratkaisuun, jossa he asettivat perhekeskuksen aulaan laatikon vastauksia varten. Laatikon viereen ohjaajat olivat varanneet kyniä vastaamista varten ja tiedotteen, jossa kerrottiin kyselymme olevan opiskelijakysely, joka käsittelee perhekeskustoiminnan jatkoa. Mielestämme ohjaajat olivat tehneet vastausjärjestelyn toimivaksi.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Luokittelu mielletään yksinkertaiseksi kvantitatiiviseksi analyysiksi, jossa aineistosta määritellään luokkia ja lasketaan luokkien esiintyvyys aineistossa. Teemoittelua ja luokitusta ei voi rinnastaa, sillä teemoittelussa painottuu se, mitä kustakin teemasta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95.) Aloitimme aineiston teemoittelun lukemalla kaikki saamamme vastaukset läpi. Kirjoitimme saamamme vastaukset Word-ohjelmalla erilliseksi tiedostoksi, jolloin aineistoksi muodostui tekstimassa. Tämän jälkeen jaottelimme kommentteja niiden samankaltaisuuden perusteella. Tekstimassasta tulisi löytää ja sen jälkeen erotella tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet (Eskola & Suoranta 1998, 174).

Käsittelimme tutkimusaineiston kommentteja kokonaisuutena, joten emme henkilöineet vastaajia. Analyysissä käytetyt lainaukset on valittu kokoamastamme tekstimassasta, jolloin kommentteja ei voida yhdistää tiettyyn vastaajaan. Vastaajien henkilöiminen ei ole tutkimuksemme analyysin kannalta olennaista. Koemme tärkeäksi käyttää tutkimuksen tulosten esittelyssä ja analysoinnissa runsaasti vastaajien kommentteja, sillä mielestämme suorien lainausten käyttö tuo asiakkaan äänen vahvasti esiin.

Teemoiksi muodostuivat perhekeskuksessa käyvien äitien mahdollisuus hengähdystaukoon arjen keskellä ja vertaistuen vaikutus sekä aikuisille että lapsille ja sitä kautta koko perheelle. HavaitSIMME kuitenkin vastausten perusteella, että vertaistuki näyttäytyy erilaisena aikuisten ja lasten välillä. Tämän takia jaottelimme vanhempiin liittyvät kommentit vertaistuen otsikon alle ja lapsia koskevat kommentit oman, toiminnallisia kaverisuhteita käsittelevän otsikon alle. Lisäksi teemoiksi muodostuivat asiakkaiden äänen kuuleminen, riittämättömät vaihtoehdot kerhotoiminnalle ja lähellä kotia olevan perhepalvelun tärkeys.

7.1 Mahdollisuus hengähdystaukoon arjen keskellä

Tukea tarvitsevilla perheillä tilanteet ovat erilaisia, mutta monet tarpeet ovat yhteisiä. Tällaisia ovat muun muassa vanhemmuuden stressin helpottaminen, sosiaalinen tuki sekä vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvien arvojen ja tunteiden tutkiminen.

(Taskinen 2007, 23.) Kyselyymme vastanneet henkilöt kertoivat Kellokosken perhekeskuksen vastaavan moniin erilaisiin tarpeisiin elämässään ja arjessaan. Osalle vastaajista perhekeskuksessa käyminen merkitsee selkeää taukoa kodin velvollisuuksista ja pakollisista askareista.

Henkireikä arjen puurtamisen keskellä.

Arkeen tullut selvästi enemmän iloa (ei vaan koko ajan kotona ”kököttämistä”)

Peltola ja Rosti (1998) toteavat tutkimuksessaan, että vanhempien hyvinvointiin vaikuttavat vapaa-aika ja sen sisältö sekä ympäristöstä saatu sosiaalinen tuki. Tutkimuksessa todettiin myös, että äitien huolenaiheet liittyivät kodin rutiineihin ja kotitöiden jaksamiseen. Tutkimuksessa viitattiin Mannerheimin Lastensuojeluliiton lapsiraporttiin (1994), jonka mukaan kotitaloustöistä 84 prosenttia ja lastenhoidosta 78 prosenttia on perheen äitien harteilla. (Peltola & Rosti 1998, 4, 33–34.) Saamiemme vastausten perusteella voidaan olettaa, että kyselyymme ei ole vastannut yhtään isää. Kyselyyn vastanneet äidit totesivat, että kotityöt tuntuvat kuormittavilta ja hengähdystauot auttavat jaksamaan tavallista arkea.

Kun koti + kotihommat tuntuvat kaatuvan niskaan, ihanaa on voida tulla kerhoon, unohtaa hetkeksi koti.

Paikka, josta saamme seuraa ja se auttaa jaksamaan normaaliarkea.

Olen itse jaksanut paljon paremmin. Äiti saa ”hengähdystauon”, kun perhekeskuksen työntekijät ja muut äidit ovat katsomassa lapsia itsen lisäksi. Perhekeskuksen toiminta on erittäin tärkeää minulle.

Kotiäitinä olemiseen vaikuttanut paljon. Ilman tällaista paikkaa olisin luultavasti jo töissä ja lapset hoidossa.

7.2 Vertaistuen vaikutus perheiden arkeen

Vertaistuen käsite on alun perin lähtöisin kehityspsykologiasta ja se perustuu vertaissuhteen (peer relation) käsitteeseen. Puhuttaessa vertaissuhteista ja vertaisryhmistä viitataan yleensä keskenään samanikäisten lasten ja nuorten vuorovaikutukseen. Vertaissuhteen käsitettä voidaan kuitenkin soveltaa aikuisten työ- ja

ammattitoveruuteen. (Niiranen 1995.) Viimeisten vuosikymmenien aikana vertaisryhmien määrä on lisääntynyt merkittävästi, mikä osoittaa sen, kuinka tärkeää stressinhallinnan kannalta on tavata vastaavassa tilanteessa olevia ihmisiä (Buunk, Gibbons & Reis-Bergan 1997, 7).

Vertaisryhmille ja vastavuoroisen tuen ryhmille on yhteistä vastavuoroisuus. Edellämainittuihin ryhmiin osallistuminen perustuu ryhmän jäsenten samankaltaisiin elämäkokemuksiin ja -tilanteisiin. Ryhmään osallistujat jakavat yhteisiä kokemuksia ja tätä kautta tukevat toisiaan. Vertaisryhmien osanottajat kokevat saavansa toisiltaan jotain sellaista, mitä ei ole mahdollista saada sellaisilta henkilöiltä, joilla ei ole samankaltaisia elämäkokemuksia. Tämän johdosta ammattilaiset eivät pysty tarjoamaan vastaavaa tukea. (Malin 2000, 17–18.) Kyselyssämme muutama vastaaja totesi oman lähipiirin lisäksi olevan tärkeää, että arjessa on mukana myös ihmisiä, jotka ovat samassa elämäntilanteessa.

Saa jutella aikuisten kanssa tai olla omissa ajatuksissa. Mukavaa myös se että muut äidit ei ole liian läheisiä kuten omat kaverit. Mutta kuitenkin ovat samassa tilanteessa.

Äiti saa jutella muiden äitien kanssa, saa vertaistukea ja aikuisten seuraa.

Vertaistuki on toimintaa, jossa samassa elämäntilanteessa olevat tai samoja asioita elämässään kokeneet henkilöt käyvät joko keskenään tai ohjaajan avustamina läpi tunteitaan ja ajatuksiaan. Vertaisryhmän kaikkia osallistujia yhdistää siis jokin yhteinen tekijä. Vertaisryhmän toiminnalle on olennaista se, että kaikki ryhmän osanottajat ovat tasaveroisia ja jokaisella ryhmän jäsenellä on yhteinen vastuu vertaisryhmän toiminnasta. Vertaistukiryhmään osallistuminen on aina vapaaehtoista ja sisällöllisesti vertaisryhmissä on kyse keskinäisen tuen antamisesta ja saamisesta sekä uusista näkökulmista ja ryhmäläisten kasvuprosesseista. (Suomen Mielenterveysseura 2004, 22.)

Perhekeskuksen avoimia ryhmiä ei voida varsinaisesti määritellä vertaistukiryhmiksi, mutta toiminta on kuitenkin sen kaltaista, että vertaissuhteita syntyy. Kyselyssämme vastaajat toivat voimakkaasti esille vertaissuhteiden merkityksen. Usea vastaaja oli käyttänyt sanoja ”vertaistuki” ja ”vertaissuhteet” kuvatessaan perhekeskuksen toiminnasta saamaansa hyötyä.

Vertaistukea, tavataan toisia äitejä ja lapsi leikkikavereita.

Sosiaalisiin tarpeisiin niin äidin kun lastenkin kannalta, kasvatuksessa tukena, lapset saa virikkeitä -> askartelu, musiikki, henkireikä, verkostoituminen toisten perheiden kanssa, vertaistuki

Näkee muita äitejä. (vertaistukea)

Vertaistukityhmää ei saa sekoittaa terapiaryhmään eikä kerhoon. Sekä kerhoissa että terapiaryhmissä on yhteisiä piirteitä vertaistukiryhmien kanssa, mutta olennaisia erojakin on. Vertaisryhmissä ohjaajilta ei vaadita terapeutin tutkintoa ja terapiaryhmät ovat usein kestoiltaan pitkäaikaisia ja toiminta on intensiivistä ja syvällistä. Kerhot keskittyvät taas vapaa-aikaan ja niiden tarkoitus on virkistää niihin osallistuvia henkilöitä. Kerhon toiminnasta puuttuvat myös vertaistukityhmille ominaiset tavoitteet. (Suomen Mielenterveysseura 2004, 22.)

Kyselymme perusteella voidaan todeta perhekeskustoiminnan olevan eri tavalla merkityksellistä vastaajasta riippuen. Osalle perhekeskuksessa käynnit merkitsevät kerhomaista toimintaa, jossa oma lapsi saa mielekästä tekemistä ja vanhempi aikuista keskusteluseuraa. Osa vastaajista kokee perhekeskuksessa käynnit mielekkäänä ajanvietteenä.

Itselleni saan kahviseuraa

Myös äidille juttukavereita ja ajatustenvaihtoa.

Äiti saa vertaistukea. Mukavaa ajanvietettä.

Osa vastaajista kertoo perhekeskuksen toiminnan merkitsevän heille todella paljon. Osa vanhemmista on verkostoitunut ja solminut uusia ystävyysuhteita toiminnan kautta. Eräs muualta muuttanut vastaaja mainitsi perhekeskuksen olevan hyvä paikka kiinnittyä lähiyhteisöön, sillä toiminnan kautta on luontevaa tavata muita asuinalueen perheitä.

Muualta muuttaneena perhekeskus on ollut todella tärkeä saadessa uusia ystäviä ja vertaistukea. On ollut suuri apu tutustua muihin äiteihin ja perheisiin varsinkin lapsen mennessä kouluun (helpompi kun tuntee jo osan vanhemmista lapsen luokalla)

Tutustuin toisiin äiteihin, ystäväystyyn ja tavattiin perhekeskuksen ulkopuolellakin.

Sitä kautta olen saanut monia äitikavereita ja lapset omanikäistensä seuraa.

7.3 Toiminnalliset kaverisuhteet kasvun tukena

Vertaissuhteilla on todettu olevan myönteinen vaikutus lapsen kehitykseen (Niiranen 1995). Lapsen ympäristössä tulisi olla laadukkaita virikkeitä, jotka soveltuvat lapsen sen hetkisiin valmiuksiin. Ihmiskontaktit ovat olennaisessa osassa pikkulapsen kehitystä ja niitä ei voi korvata lisäämällä lapsen toimintaympäristöön virikkeitä, jotka eivät liity ihmisiin. (Takala & Takala 1987, 89.) Kyselyssämme vastaajat mainitsivat vertaissuhteiden tärkeyden sekä itselleen että lapsilleen. Lapsiensa kohdalla vanhemmat totesivat kuitenkin, että lasten kohdalla vertaissuhteet merkitsevät enemmänkin oman ikäistä leikkiseuraa ja uusia virikkeitä arkeen. Perhekeskuksessa käyvien lasten kohdalla vertaissuhteet vaikuttavatkin olevan pääasiassa toiminnallisia kaverisuhteita.

Lapselle seuraa/ virikkeitä

Lapsi on saanut leikkiä muiden lasten kanssa/ seurata muiden lasten leikkejä. Lapsi on saanut virikkeitä ja vaihtelua kotipäiviin.

Lapsen sosiaalistuessa tämä oppii noudattamaan yhteisönsä tapoja ja sääntöjä sekä yhteisön asenteet ja arvot tulevat osaksi lapsen sisäistettyä arvomaailmaa. Prosessina sosiaalistuminen kestää koko ihmisen eliniän. Lapsuusajan sosiaalistumisessa keskeisiä tekijöitä ovat: peilisuhde ympäristöön ja ympäristön palaute, itsekontrollin kehittyminen ja uhma sekä samastuminen. Leikeissä ja ihmissuhteissa lapsi peilaa toimintaansa muihin ihmisiin ja saa palautetta, jonka kautta lapsen toiminta muokkautuu. Lapsen minuuden kehitys tapahtuu vuorovaikutussuhteissa ympäristöön. Lapsi opettelee aluksi perhepiirissä sosiaalisia perustaitoja, kuten käskyjen ja kieltojen noudattamista, auttamista, vuorotellen puhumista, sääntöjen soveltamista ja ryhmään sopeutumista. Myöhemmin näitä taitoja harjoitellaan päiväkodissa ja koulussa. (Vilko-Riihelä 1999, 223–224.)

Perhekeskuksessa lapsi voi harjoitella sosiaalistumista turvallisessa ympäristössä, sillä paikalla on oma vanhempi ja lisäksi oman ikäistä seuraa. Perhekeskuksessa lapsi voi opetella muodostamaan varhaisia ystävyyssuhteita ja tätä kautta lapsen lähipiiri laajenee. Sosiaalisten taitojen ja muiden ihmisten huomioon ottamisen opettelu kannalta on tärkeää, että lapsi saa kontakteja muihin ihmisiin kuin oman ydinperheensä jäseniin.

Lapset ovat saaneet tärkeitä ja hyviä ystäviä.

Lapsellani on kavereita siellä ja usein kivoja teemoja (tempurataa yms)

Esikoinen oikein odottaa ja kyselee, että ”koska mennään kerhoon”!?

Jatkossakin olisi mukavaa käydä tutustumassa muihin lapsiin/ perheisiin ja varsinkin kun lapsi kasvaa, on mukava, että on leikkiseuraa

Useassa vastauksessa vanhemmat totesivat, että he kokevat erittäin tärkeäksi asiaksi sen, että heidän lapsillaan on oman ikäistä leikkiseuraa. Kyselymme vastauksista käy ilmi, että vanhemmat pitävät leikkimisen taitoa arvokkaana asiana ja haluavat lastensa saavan uusia ideoita leikkeihin. Muutama Kellokosken perhekeskuksen kävijä on huomannut lasten vertaissuhteet niin tärkeäksi asiaksi, että perhekeskuksen mahdollisen loppumisen jälkeen ainoaksi vaihtoehdoksi jää laittaa lapset päivähoitoon, jotta lapsille saataisiin taattua oman ikäinen seura.

Lapseni oppii leikkimään muiden lapsien kans. Haen lapselleni osapäivästä päiväkotipaikkaa, koska lapseni selkeästi tarvitsee ikäistensä seuraa ja aktiviteettejä.

Vertaistukea ja leikkikavereita tarvitaan!

Perhekeskuksesta saa uusia ideoita leikkiin ja uusia virikkeitä, sekä arkeen eloa.

7.4 Asiakkaiden äänen kuuleminen

Perheiden kanssa tehtävässä ennaltaehkäisevässä työssä on viime aikoina pyritty tietoisesti kiinnittämään huomiota kaikkien perheenjäsenten ääniin ja toimijuuteen (Rönkä & Kinnunen 2002, 5). Kyselymme vastanneista yli puolet kertoi olevansa tyytyväisiä perhekeskuksen toimintaan. Vastaajat mainitsivat kokevansa Kellokosken

perhekeskuksen ilmapiirin avoimeksi ja saavansa esittää ehdotuksia ja toiveita toimintaan liittyen. Vastausten perusteella asiakkaiden toiveet ja kehittämissuhteet on otettu toiminnan toteutuksessa huomioon.

Ideoita on voinut kertoa ohjaajille kasvotusten ja he ottavat ideat vastaan ja toteuttavat ne

Kyllä aina toiveet otettu huomioon ja saanut olla mukana suunnittelemassa

Ideat otetaan vastaan. Ja niistä voidaan keskustella

Vastausten perusteella toiminta perhekeskuksessa vaikuttaa olevan erittäin asiakaslähtöistä. Toiminnan ohjaajat ovat säännöllisesti tiedustelleet asiakkailta heidän mielipiteitään toiminnan sisällöstä.

Aina säännöllisin väliajoin mielipiteitäni kysytään.

Toiveita on kysely ensimmäisillä kerroilla. Muutenkin saa vapaasti kertoa toiveitaan ohjelmaan. Niitä on otettu mahdollisuuksien mukaan huomioon. Mielestäni toiminta on nykyisellään hyvää.

Idealaatikkoon on saanut jättää ehdotuksia. Valmis ohjelmarunko rakennettu siten, että osallistuminen ja sisältö interaktiivista, paikallaolijoiden tarpeita mukailevaa, erittäin ammattitaitoinen ja innostava henkilökunta

Osa vastaajista ei ole kokenut tarpeelliseksi vaikuttaa millään tavalla perhekeskuksen toimintaan. Kyselymme perusteella vaikuttaakin siltä, että osalle kävijöistä perhekeskus tarjoaa mahdollisuuden toiminnalliseen ajanviettoon. Nämä asiakkaat ovat tyytyväisiä ohjaajien järjestämään toimintaan, eivätkä koe tarpeelliseksi vaikuttaa toiminnan sisältöön.

Toiveita saa aina tuoda esille mutta ei ole ollut tarvetta.

Ei ole tarvinnut vaikuttaa millään lailla. Olen ollut todella tyytyväinen

Vastaajien toiveet toiminnan kehittämisestä jakautuivat selkeästi kahteen ryhmään. Osa aikuisvastaajista toivoi lapsilleen lisää toimintaa, kun taas osa vastaajista halusi apua

arjen pyörittämisen keskelle. Vastausten perusteella toiminta vaikuttaa olevan lapsille mielekästä ja tarve tämänkaltaiselle kerhomuotoiselle toiminnalle on suuri. Ilmeisesti jonot eri palveluntarjoajien järjestämiin kerhoihin ovat pitkät ja tästä syystä osa lapsista jää ilman minkäänlaista kerhopaikkaa. Myös kouluikäisille lapsille toivottiin jonkinlaista toimintaa.

Laajentaisin tiloja sillä alkaa olla aika ahdasta nykyisellä kävijä määrällä. Eka/ tokaluokkalaisille voisi olla jotain toimintaa sillä ainakin meidän poikaa harmittaa kun ei enää koulun aloitettuaan pääse perhekeskukseen.

Nykyiset kerhot hyviä. Lisäisin vielä toisen kerhon vain lapsille, jolloin myös jonossa olevat pääsisivät kerhoon

Toivon Avointa ilmapiiriä, helppo tulla, vastaanottaa +, eri ikäisille jotakin niin pienet vauvat, kuin isommat lapset ja vanhemmat saavat osansa tiedosta ja toiminnasta. Myös kouluikäisille jotain toimintaa, kiitos!

Osassa vastauksissa painotettiin avoimen toiminnan tärkeyttä. Vastausten perusteella vanhemmat kokevat tärkeäksi sen, että perhekeskukseen on mahdollista tulla silloin, kun itselle sopii. Eräs vastaaja toivoisi perhekeskuksen toiminnan mahdollistavan lapsen osa-aikaisen, muutaman tunnin kestävän hoidon, jotta vanhempi saisi omaa aikaa esimerkiksi asioiden hoitamiseen.

Enemmän avointa kerhotoimintaa.

Toivon avoimia ryhmiä kuten Vauvala ja Avoin perheklubi, joihin voi tulla, kun itselle sopii. Toivon, että edelleen on sekä aamu- että iltapäivän ryhmät!

Toivomus olisi että olisi mahdollisuus joskus jättää lapsi 1-2 tunniksi hoitoon jotta ehtisi hoitaa asioita esim. pankissa käynti, verotoimistossa köynti, joku siivous homma. Myös vapaaehtoiset äidit voisi olla vuoronperään hoitamassa ohjaajien ohella.

7.5 Riittämättömät vaihtoehdot kerhotoiminnalle

Kellokoskella kerhotoimintaa alle kouluikäisille lapsille ja lapsiperheille tarjoaa varhaiskasvatuspalveluiden järjestämä kunnallinen lasten kerhotoiminta. Lisäksi

kerhotoimintaa kunnassa tarjoaa Tuusulan seurakunta ja erilaiset yhdistykset, kuten Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (Tuusulan kunta 2009a.) Mannerheimin Lastensuojeluliitto on järjestänyt kerhotoimintaa Kellokosken perhekeskuksen tiloissa. Kyselymme vastaajat ovat huolissaan Mannerheimin Lastensuojeluliiton toiminnan jatkosta Kellokoskella jos perhekeskus lakkautetaan.

MLL:n Nallentupa toimii perhekeskuksen tiloissa, siellä käydään nykyisinkin. Saako Nallentupa jostain muualta tilat, jos perhekeskus loppuu. Seurakunnan perhekerhossa voi myös käydä, mutta siellä toiminta on ehkä enemmän isommille lapsille kuin 2v ja alle. Toivon, että perhekeskuksen toiminta jatkuu.

MLL:n toiminta menee varmaan sitten tauolle. Vaikea löytää lapsille turvallinen/ siisti ja sopiva paikka. Olisi todella sääli/ surullista lopettaa hyvä ja toimiva paikka josta on tullut tuttu monelle, luo sisältöä elämään, jaksamista arjessa ja voimavaroja vanhemmuuteen. Moni olisi lähtenyt töihin aikaisemmin jos perhekeskusta ei olisi. Olisi vaikea löytää uusia toimintamalleja/ paikkoja/ sisältöä arkeen jos perhekeskus lopettaa toimintansa.

Vastaajat olivat pohtineet sitä, mistä löytyisi mahdollisesti vastaavaa toimintaa kuin Kellokosken perhekeskus ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto tarjoavat. Muutama vastaaja oli maininnut vaihtoehtona seurakunnan järjestämän kerhotoiminnan, johon lapsi voisi osallistua. Osa vastaajista ei kokenut seurakunnan järjestämää toimintaa mielekkäänä tai edes mahdollisena toimintamuotona perheelleen.

Ei ole Kellokoskella valinnanvaraa, (jos 4-v. seurakunnankerhoon mahtuu niin sieltä -> tuskin mahtuu kesken vuoden)

Toivottavasti MLL järjestäisi jotain vastaavaa. Emme kuulu kirkkoon, joten seurakunnan palveluja emme aio käyttää. Mielestäni on törkeää, jos lasten kerhot jäävät ainoastaan kirkkoon kuuluvien oikeuteen!

Seurakunnassakaan ei ole 1v tällaisia mahdollisuuksia. Eikä mielestäni kirkon tarvitsisi aina järjestää kaikkia kerhoja sekä parisuhdekursseja -> myös kunta voi osallistua vastaaviin tärkeisiin asioihin.

Seurakunta taas ei aatemaailmana ole omani. Päivähoito (kunnallinen) saa myös hakemuksen puolipäivähoitolaisesta.

7.6 Lähellä kotia olevan perhepalvelun tärkeys

Sosiaalisten verkostojen vähäinen määrä on tänä päivänä yksi vanhemmuutta vaikeuttava tekijä. Arjen pulmiin ei löydy tukea ja neuvoja läheltä. (Rönkä & Kinnunen 2002, 5.) Kellokoskella perhekeskus vastaa useille kävijöilleen tuen tarpeeseen, joka voi liittyä muun muassa sosiaalisiin tarpeisiin. Perhekeskuksen monipuoliset palvelut ovat alueen asukkaille helposti saatavilla, eivätkä pitkät välimatkat ole esteenä palvelun saatavuudelle.

Kellokoski on osa Tuusulan kuntaa, jonka asukasluku on 36 367 henkilöä, joista tällä hetkellä Kellokoskella asuu 4 400 henkilöä (Tuusulan kunta 2009b). Kellokoski sijaitsee taajama-alueella ja välimatkat muihin kunnan keskuksiin, kuten Hyrylään ja Jokelaan ovat suhteellisen pitkät etenkin henkilölle, jolla ei ole autoa käytössä. Vastauksista kävi ilmi, että autottomien perhekeskuksen asiakkaiden on hankalaa hakea vastaavaa palvelua muualta, sillä välimatkat ovat liian pitkät pienen lapsen vanhemmalle.

Ei ole mahdollisuuksia hakea vastaavaa palvelua muualta, koska en omista autoa.

Perheessämme auto on käytössä talon isällä, joten autottomana emme kauas Kellokoskelta pääse/ voisi lähteä.

Todennäköisesti ei lähellä vastaavaa ole, ehkä lähikunnasta, mutta silloin matkatkin olisivat pidemmät, joten tuskin tulisi lähdettyä.

Ainoastaan yksi kyselyymme vastanneista tiesi, mistä voisi löytyä perhekeskustoimintaa vastaavaa palvelua. Suurin osa vastaajista ei vaikuttanut olevan tietoinen siitä, järjestetäänkö vastaavaa toimintaa lähikunnissa. Tämä tuli ilmi kysyttäessä asiakkailta sitä, mistä he aikovat hakea perhekeskustoimintaa vastaavaa palvelua, jos perhekeskuksen toiminta lakkautetaan. Suuri osa vastaajista oli jättänyt vastaamatta kyseiseen kysymykseen ja saamamme vastaukset vahvistivat sen, että asiakkailta ei ole tarpeeksi tietoa perhepalveluiden saatavuudesta.

Todennäköisesti menisimme joskus Jokelan perhekerhoihin vaikka matkaa on jonkin verran.

En edes tiedä mistä vastaavaa palvelua löytyisi.

Ei löydy mistään muualta vastaavaa palvelua!!

Vastaavaa palvelua ei saatavissa. NLA psykologi sekä ystävät saavat toimia korvaavina apuina. NLA-tädin vastaanotto ei pysty näissä asioissa auttamaan.

Kaikissa käsittelemissämme teemoissa aikuiset vastaajat mainitsivat perhekeskustoiminnan tärkeyden ja tarpeellisuuden. Perhekeskustoiminnan mahdollisen lakkauttamisen johdosta monessa kävijäperheessä tulee todennäköisesti tapahtumaan radikaaleja muutoksia. Esimerkiksi eräs vastaaja kommentoi laittavansa lapsensa päivähoitoon ja menevänsä itse työelämään, jos perhekeskuksen toiminta loppuu.

Perhekeskus on TODELLA tarpeellinen ja tärkeä meille!!

Laitan lapset päiväkotiin ja meen töihin...

Tai vaihtoehtoisesti veisin lapset päiväkotiin ja lähtisin töihin, koska en usko pääni kestävän lasten kanssa vain kotona oloa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Perhekeskus IKIOMA on toiminut Kellokoskella kahden vuoden ajan ja perhekeskus on toiminnassaan onnistunut yhdistämään avoimen päiväkotitoiminnan ja vanhempien vertaisryhmät. Perhekeskus on ollut Kellokoskella pilottihanke, joka todennäköisesti lakkautuu nykyisessä muodossaan vuoden 2009 loppuun mennessä. Tuusulan kunnanjohtajan Hannu Joensivun mukaan Kellokosken perhekeskus siirtyy Tuusulan kunnan kasvatus- ja sivistystoimen alaisuuteen ja samalla perhekeskuksesta lopetetaan vertaisryhmät. Joensivu painottaa perhekeskuksen olleen kokeilu, johon saatiin rahoitus Sosiaali- ja terveysministeriöltä. Näin ollen kunta vaikuttaa asettavan byrokratian toimivien käytännön kokemusten edelle. (Mättö 2009.) Pohdimme, tarkoittaako Kellokosken perhekeskuksen siirtyminen kasvatus- ja sivistystoimen alaisuuteen sitä, että perhekeskuksen tarjoamat palvelut hajautetaan ympäri Tuusulan kuntaa. Asiakkaiden näkökulmasta perhepalveluiden hajauttaminen vaikeuttaa todennäköisesti palvelujen saantia. Perhekeskusmalli voi toimia siten, että palvelut eivät ole yhdessä fyysisessä paikassa, mutta arvioimme, että perhepalvelujen hajauttaminen ei ole asiakkaiden kannalta tarkoituksenmukaista.

Tutkimuksessamme tuli esille, että paikkakuntalaiset ovat hyödyntäneet pilottihankkeen palvelua kokonaisvaltaisesti ja kokeneet perhekeskuksen tarjoamat palvelut voimaannuttavina. Perheet ovat saaneet tukea ja voimavaroja kodin arkeen ja jaksamiseen lasten kanssa. Varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän työn tulokset eivät ole tässä hetkessä mitattavissa olevia asioita, joten perhekeskushankkeesta saatu hyöty näkyy todennäköisesti vasta tulevaisuudessa. Vaikuttaa siltä, että nykyisen taloustilanteen aikana Tuusulan kunta ei ole valmis budjetoimaan varoja jo olemassaolevaan, toimivaan perhepalveluun, joka Kellokosken perhekeskus sekä asiakkaiden että työntekijöiden mielestä on.

Tämä pilottitoiminta on ylittänyt kaikki odotukseni. Käsitteeni ennaltaehkäisevän toiminnan merkityksestä on mullistunut täysin. Yhteisöllinen innostus yhdistyneenä laadukkaaseen toimintaan on sellaista tukea, jota kotiäiti lapsikatrasta kasvattaessaan tarvitsee.

Tuusulassa lasten, nuorten ja lapsiperheiden oloihin vaikuttavat kielteisesti muun muassa vanhempien pätkätyöt, korkeat asumiskustannukset, opintojen pitkittyminen, vanhempien pitkät työpäivät, perheiden lähiverkoston puuttuminen, lapsiperheiden köyhyys ja päihteiden käyttö. Lastensuojelun tarpeessa olevien lasten määrän kasvu Tuusulan alueella on eräs huolestuttavin merkki lasten ja nuorten hyvinvoinnin puutteesta. (Tuusulan perhekeskushankesuunnitelma 2007–2009.)

Kellokosken perhekeskuksessa on järjestetty sekä avoimia että suljettuja ryhmiä. Suljetut ryhmät on suunnattu sellaisille kävijöille, joiden perheessä on ilmennyt jo jokin ongelma. Perhekeskuksessa järjestettyjä suljettuja ryhmiä ovat olleet muun muassa masentuneiden naisten ryhmä sekä perheille tarkoitettu ryhmä, jonka toiminnan toteuttamiseen on osallistunut alueen perhetyöverkosto. Suljettujen ryhmien asiakkaista monet ovat oman jaksamisensa äärirajoilla ja on oletettavaa, että ilman tämänkaltaisia ryhmiä osa kävijäperheistä saattaisi olla lastensuojelun avohuollon piirissä. Kellokosken perhekeskuksen mahdollisen lakkauttamisen johdosta Tuusulan kunnan lastensuojelu tulee todennäköisesti kuormittumaan ainakin ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön osalta, sillä suljettujen ryhmien kaltaista vastaavaa palvelua ei ole saatavilla Kellokoskella. Tämä vaikuttaa myös kunnan perhetyön kasvavaan tarpeeseen.

On hyvin todennäköistä, että Kellokosken perhekeskuksen mahdollisen lakkauttamisen takia Kellokosken päivähoidon tulee lisää sellaisia lapsia, joilla olisi mahdollisuus olla kotihoidossa. Usea kyselyymme vastannut vanhempi kertoi havainneensa perhekeskuksessa käydessään samanikäisen seuran tärkeyden lapsensa kehitykselle ja huomanneensa, että oma jaksaminen helpottuu, kun on paikka, jossa saa tukea muilta samassa elämäntilanteessa olevilta vanhemmilta. Jos perhekeskuksen toiminta loppuu, usea vanhempi totesi lähtevänsä takaisin työelämään ja hakevansa lapselleen koko- tai osapäiväistä päivähoitopaikkaa.

Tutkimuksessamme tuli esille perhekeskusmallin toimivuus perhepalvelujen tuottajana. Leksandin perhekeskusmallin luojat Johansson ja Jons ovat jo 2000-luvun alussa tuoneet esille perhekeskuksen merkityksen sekä perhe- että parisuhteiden lujittajana ja uskovat nykyajan ihmisten tarvitsevan toisiaan enemmän kuin yleisesti ajatellaan. Toisten ihmisten tukea tarvitaan, jotta selviytyminen yksilöihin kohdistuvista vaatimuksista, elämän kiihkeästä rytmistä sekä ennen kaikkea tulevan sukupolven

kasvatuksesta helpottuisi. Johansson ja Jons haluavat osoittaa, että suhteellisen yksinkertaisilla vanhempainkasvatuksen keinoilla on mahdollista antaa uusille vanhemmille työkaluja sekä parisuhteen hoitamiseksi että vanhemmuuden paineista selviytymiseksi. (Paavola 2004, 9.)

Vertaistuen merkitys aikuisille perhekeskuksen kävijöille oli teema, joka tuli tutkimuksessamme vahvasti esiin. Aikuiset vastaajat sanoittivat vertaistuen tärkeyttä ja eri ilmenemismuotoja perhekeskustoiminnassa. Etenkin muilta paikkakunnilta Kellokoskelle muuttaneiden joukossa perhekeskusmalli koettiin mahdollisuudeksi luoda uusia verkostoja ja ystävyys-suhteita. Kyselymme vastaajilta saamamme kommentit osoittivat, että Johanssonin ja Jonsin toteamus toisen ihmisen tuen tarpeellisuudesta ja vanhemmuuden vahvistamisen tärkeydestä toteutuivat.

Kellokosken perhekeskuksen lakkauttamisuhka on ollut lokakuun 2009 aikana esillä eri medioissa. Perhekeskuksen ohjaajia on haastateltu paikalliseen sanomalehteen sekä valtakunnallisista medioista Yleisradio on ollut kiinnostunut aiheesta. Olemme opinnäytetyössämme pyrkineet omalta osaltamme tuomaan esille perhekeskuksen käyttäjien ääntä ja toiminnan vaikuttavuutta perheiden arkeen ja sitä kautta näkökulmia palvelun tärkeydestä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Tuusulan kunta on päätöksensä tehnyt perhekeskuksen tulevaisuutta ajatellen ja mielestämme tämänkaltaiset leikkaukset ennaltaehkäisevän työn kentältä ovat vakava uhka lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin kannalta.

9 POHDINTA

Toteuttamamme tutkimuksen perusteella Kellokosken perhekeskuksen asiakkaat ovat olleet erittäin tyytyväisiä perhekeskuksessa järjestettyyn toimintaan. Perhekeskuksessa keväällä 2009 toteutetun asiakastytyväisyyskyselyn tulokset olivat samansuuntaisia kuin saamamme vastaukset (Tarula, Jaana & Vilja, Riikka, henkilökohtainen tiedonanto 29.10.2009). Pohdimme, kuinka paljon Kellokosken perhekeskuksen lakkauttamisen uhka vaikuttaa asiakkailta saamiimme vastauksiin. Saattaa olla mahdollista, että asiakkaat toivat vastauksissaan esille ainoastaan positiivisia kokemuksiaan perhekeskustoiminnasta, sillä he haluavat toiminnan jatkuvan Kellokoskella. Tämä näkyi myös siinä, että asiakkaat eivät tuoneet vastauksissaan esille mitään merkittäviä toiminnan kehittämiseen liittyviä ehdotuksia. Pohdimme, olisivatko asiakkaat tuoneet enemmän esille toiminnassa mahdollisesti olevia epäkohtia, jos perhekeskuksen toiminnan lakkauttamisen uhkaa ei olisi. On mahdollista, että vastaajat eivät uskaltaneet esittää merkittävää kritiikkiä toimintaa kohtaan, sillä tällä hetkellä lopullista päätöstä toiminnan jatkosta ei ole tehty.

On todennäköistä, että perhekeskuksen suljetuissa ryhmissä asioivat henkilöt eivät ole vastanneet kyselyymme. Saamamme vastausten perusteella voidaan olettaa, että kyselyymme vastanneilla vanhemmilla ei ole perheessään tällä hetkellä suurta tuen tarvetta ja vastaajat kertoivat nykytilanteessa vertaistuen olevan riittävä tuen muoto. Pohdimmekin, olisivatko tutkimuksen tulokset olleet merkittävästi erisuuntaisia, jos olisimme saaneet vastauksia myös perhekeskuksessa asioivilta, erityisen tuen tarpeessa olevilta henkilöiltä. Pohdimme, olisiko erilaisella vastausjärjestelyllä tavoitettu kattavammin kaikissa perhekeskuksen ryhmissä asioivat vanhemmat. Eräs ratkaisu olisi voinut olla se, että olisimme henkilökohtaisesti jakaneet kyselyn vastaajille. Vastaajien henkilökohtainen kohtaaminen olisi saattanut lisätä saamiemme vastausten määrää, mutta arvioimme, että kaikki halukkaat vastasivat kyselyymme toteuttamallamme vastausjärjestelyllä.

Koemme oman roolimme tutkimuksen tekijöinä olleen tutkimuksen alussa melko objektiivinen. Tämän tutkimuksen toteuttaminen oli luontevaa jatkoa keväällä 2009 toteuttamallemme määrälliselle palvelukartoitukselle. Meillä ei ollut henkilökohtaista

sidettä Kellokosken perhekeskukseen ja sen toimintaan vaan opinnäytetyön aihe valikoitui määrällisen kartoituksen tulosten perusteella. Ennen opinnäytetyömme toteuttamista meillä ei ollut juurikaan tietoa perhekeskusten syntyhistoriasta, toimintaperiaatteista ja käytännöistä. Tutkiessamme perhekeskustoimintaa ja erityisesti Kellokosken perhekeskusta huomasimme sen olevan erittäin toimivalta vaikuttava palvelumalli. Tutkimuksen edetessä meille muodostui eräänlainen tunneside Kellokosken perhekeskukseen ja jouduimme pohtimaan rooliamme tutkijoina. Koemme tämän johtuneen siitä, että saimme kontaktin sekä perhekeskuksen ohjaajiin että toteuttamamme kyselyn kautta asiakkaisiin.

Opinnäytetyöprosessin edetessä saimme tietoa Kellokosken perhekeskuksen mahdollisen lakkauttamisen syistä ja koimme erittäin suureksi epäkohdaksi sen, että toimivasta ennaltaehkäisevästä perhepalvelusta ollaan valmiita luopumaan. Kyselyn vastauksia analysoidessamme pohdimme, kuinka paljon omat asenteemme tutkijoina vaikuttivat tekemäämme teemoitteluun. Keskustelimme prosessin edetessä useita kertoja siitä, kuinka hyvin kykenimme analysoimaan saamiamme vastauksia objektiivisesti. Koemme, että tekemämme teemat ovat tarkoituksenmukaisia, sillä ne nojaavat vahvasti kyselystä saamaamme aineistoon ja vastaavat asettamiimme tutkimuskysymyksiin.

Mielestämme tekemämme kyselylomake oli toimiva. Lomakkeen kysymykset oli rajattu käsittelemään aihealueita, joista halusimme tutkimuksen kannalta olennaista tietoa. Kysymysten asettelu tehtiin siten, että laatimamme kysymykset ohjasivat asiakkaita vastaamaan vaikuttavuusnäkökulman kannalta. Kyselystä saamamme vastaukset olivat keskenään suhteellisen samankaltaisia. Vastaukset saatuamme pohdimme olivatko lomakkeen kysymykset olleet kuitenkin liian ohjailevia, mutta toisaalta tutkimuksen analysoinnin mahdollistamiseksi tutkittava aihe oli rajattava tarkasti.

Pohdimme, kuinka paljon Kellokosken perhekeskuksen mahdollinen lakkauttaminen tulee vaikuttamaan perheiden ja erityisesti lasten elämään ja arkeen. Perhekeskuksen mahdollisen lakkauttamisen johdosta osa siellä käyneistä lapsista, jotka eivät ole päivähoiton piirissä, saattavat jäädä ilman minkäänlaisia kontakteja oman ikäisiinsä lapsiin. Myös lasta kotona hoitavan vanhemman olisi tärkeää saada vertaistukea samassa elämäntilanteessa olevilta henkilöiltä, sillä vertaistuki on tutkimuksemme

mukaan hyvin olennainen tekijä arjessa jaksamisen kannalta. Tutkimuksessa selvisi, että lapsille on erittäin hankala löytää vastaavia palveluita kuin perhekeskus tarjoaa. Perhekeskustoiminnan vahvuutena on se, että siellä tarjotaan samassa fyysisessä tilassa monipuolisia lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja. Lasten näkökulmasta perhekeskuksen toiminta on suunnattu monen ikäisille ja hyvin erilaisissa elämäntilanteissa oleville lapsille ja nuorille.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi on aihe, joka on laajasti esillä lähes kaikissa uusissa politiikkaohjelmissa. Erityisesti perheiden varhainen tukeminen ja ennaltaehkäisevä työ nostetaan niissä esiin keskeisenä painopisteenä. Pohdimmekin, miksi kyseiset linjaukset jäävät vain suuntaa antaviksi ja konkreettiset toimet vähäisiksi. Vaikuttaa siltä, että nykyisen taloudellisen tilanteen aikana kunnat eivät ole valmiita panostamaan ennaltaehkäiseviin perhepalveluihin, mikä saattaa aiheuttaa sen, että muutaman vuoden kuluttua perheiden ongelmat ovat kasvaneet niin suuriksi, että korjaavat toimenpiteet esimerkiksi lastensuojelun näkökulmasta ovat tarpeellisia.

Valintamme oli opinnäytetyössämme tutkia perhekeskustoiminnan vaikuttavuutta aikuisten asiakkaiden kokemana. Tässä tutkimuksessa lasten kokemukset palvelusta tulevat esiin heidän vanhempiansa kautta. Olisi ollut mielenkiintoista tutkia lisäksi sitä, miten lapset ja nuoret kokevat perhekeskuksen palveluiden vaikuttavuuden. Tämän olisimme voineet toteuttaa esimerkiksi haastattelemalla muutamaa lasta ja nuorta. Jatkotutkimuksena voisikin tutkia lasten ja nuorten osallisuutta ja näkemyksiä perhekeskustoiminnasta. Koska oletamme kyselyyn vastanneiden asiakkaiden olevan pääosin äitejä, olisi mielenkiintoista tutkia myös sitä, miten ja kuinka paljon asiakasperheiden isät osallistuvat perhekeskuksen toimintaan. Jos Kellokosken perhekeskuksen toiminta lakkautuu, olisi kiinnostavaa toteuttaa jatkotutkimus, jossa selvitettäisiin sitä, mistä asiakkaat ovat saaneet vastaavaa tukea.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Arnkil, Tom Erik; Eriksson, Esa & Saikku, Peppi 2003. Huolen harmaa vyöhyke. Opiskelijakirjaston verkkojulkaisu. Helsinki: Stakes. Viitattu 27.8.2009. Saatavissa:
http://www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi/eres/valt/art/arnkil_7_98.pdf

Avoimen ja matalan kynnyksen toimintamallien kehittämisen –työryhmä 2009. ARVO –hanke.

Buunk, B; Gibbons, F & Reis-Bergan, M 1997. Social Comparison in Health and Illness: A Historical Overview. Teoksessa Buunk & Gibbons (toim.) Health, Coping and Well-being. Perspectives From Social Comparison Theory. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates; 1-24.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Heikkilä, Iris 2009. Projektikoordinaattori, Tuulas–hanke. Tuusula. Henkilökohtainen tiedonanto 23.9.

Johansson, Thomas & Jons, Ingegerd 2002. Föräldragrupper i praktiken. Stockholm: Förlagshuset Gothia.

Juvakka, Essi 2005. Riittävän hyvä riittää. Teoksessa Syrjälä, Jaana (toim.) Vahva vanhemmuus –Paras tuki nuoren kasvuun. Helsinki: Väestöliitto; 21–28.

KASTE 2009. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Viitattu 18.8.2009. Saatavissa:
http://www.sosiaaliportti.fi/File/a7d8a8af-8dba-485e-9fb9-76c526ccc361/perhekeskus_viitala.pdf.

- Lastensuojelun käsikirja 2009. Sosiaaliportti. Viitattu 18.8.2009.
http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva_lastensuojelu/toimintamuotoja/perhekeskustoiminta/ Tuloste tekijöiden hallussa.
- Malin, M-L 2000. Vertaisryhmä elinvoimaa kasvattamassa. Teoksessa Malin (toim.) Verkostot ja vertaiset. Helsinki: Kuntoutuksen edistämisyhdistys; 17-22.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2009. Viitattu 19.8.2009.
http://www3.mll.fi/paikallisyhdistysten_sivut/?PNUM=30431&num=72416&title=Kellokoski&SINGLE_EMBED Tuloste tekijöiden hallussa.
- Mättö, Ville 2009. Vertaistukiryhmistä apua lapsiperheille Tuusulassa. Viitattu 20.10.2009.
http://yle.fi/alueet/helsinki/uusimaa/2009/10/vertaistukiryhmista_apua_lapsiperheille_tuusulassa_1083632.html Tuloste tekijöiden hallussa.
- Niiranen, Pirkko 1995. Arka lapsi päiväkodin vertaisryhmässä. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 24.
- Paavola, Auli (toim.) 2004. Perhe keskiössä. Ideoita yhteistyöhön perheiden parhaaksi; kokemuksia Ruotsin Leksandista ja useista Suomen kunnista. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Peltola, Maarika & Rosti, Anne 1998. Vanhempien psyykinen hyvinvointi ja sen yhteydet 4-vuotiaiden lasten käyttäytymiseen. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu –työ.
- PERHE–hanke 2008. Sosiaaliportti. Viitattu 18.8.2009
<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/fca86985-c592-4f7c-b400-4df97a8c9ccd.aspx>. Tuloste tekijöiden hallussa.
- Pietilä-Hella, Riitta 2006. Perhekeskus. Kohtaamisen tila ja paikka. Teoksessa Jari Helminen (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja

terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus, 63-78.

Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.) 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Tiedote 123/2006. Viitattu 18.8.2009. <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1233557?textsize=4>.

Suomen Mielenterveysseura 2004. Tuettu suru projekti: Yhdessä suru on helpompi kantaa. Opas lasten ja nuorten sururyhmien ohjaajalle. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.

Syrjäläinen, Eija; Eronen, Ari & Värri, Veli-Matti (toim.) 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampere University Press.

Takala, Anni & Takala, Martti 1987. Psykologinen kehitys lapsuusiässä. Porvoo: WSOY.

Tarula, Jaana & Vilja, Riikka 2009. Perhekeskusohjaajat, IKIOMA. Kellokoski. henkilökohtainen tiedonanto 29.10.

Taskinen, Sirpa 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Stakes oppaita 65.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009. Huolen vyöhykkeistö. Apuväline avoimen yhteistyön kehittämiseksi. Viitattu 27.8.2009. <http://info.stakes.fi/verkostomenetelmat/FI/vyokykkeitto/index.htm>
Tuloste tekijöiden hallussa.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuulas-hankesuunnitelma 2005-2007. Tuloste tekijöiden hallussa.

Tuulas. Tuusulan perhekeskushanke 2007-2009. Kellokosken perhekeskus, projektisuunnitelma 2007-2009.

Tuusulan kunta 2009. Toimintaa ja virikkeitä lapsiperheille. Viitattu 12.10.2009. <http://www.tuusula.fi/teksti.tpl?id=1210;numero=51316480> Tuloste tekijöiden hallussa.

Tuusulan kunta 2009. Tietoa Tuusulasta. Viitattu 12.10.2009. http://www.tuusula.fi/tietoa_tuusulasta/index.tpl?;numero_pakotettu=50331648;numero=50331648 Tuloste tekijöiden hallussa.

Tuusulan perhekeskushanke 2007 - 2009. Malleista käytännöiksi. Hankesuunnitelma 2007.

Tuusulan varhaiskasvatussuunnitelma 2005. Varhaiskasvatuspalvelut. VASU – työryhmä. Viitattu 14.11.2009. Saatavissa: www.tuusula.fi/liitetiedostot/materiaali_edit/3268.doc

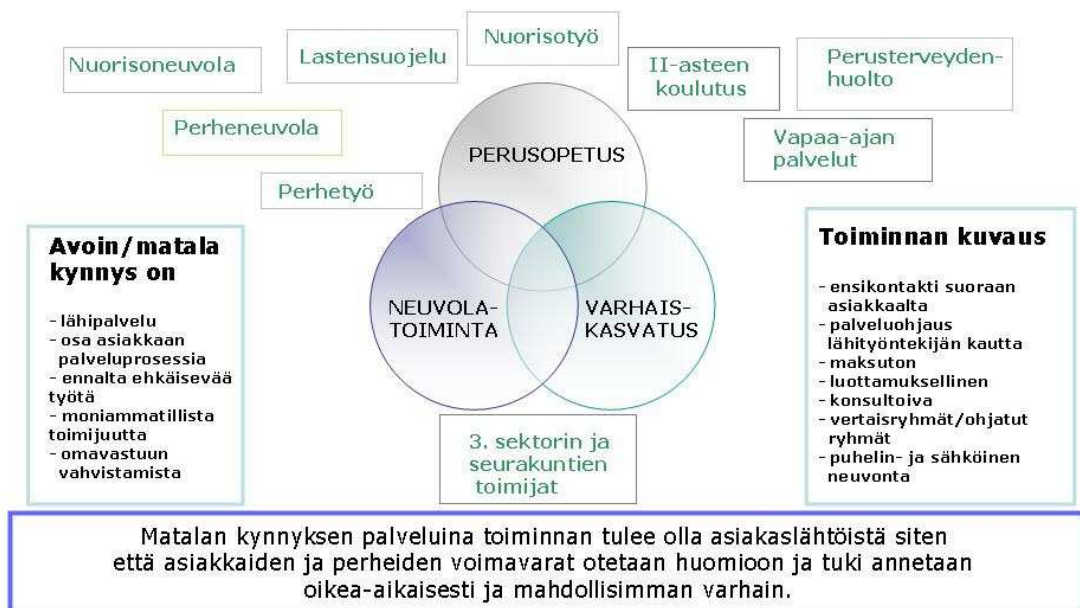
Viitala, Riitta; Kekkonen, Marjatta & Paavola, Auli (toim.) PERHE –hankkeen loppuraportti. Viitattu 19.10.2009. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3767.pdf&title=Perhekeskustoiminnan_kehittaminen__PERHE_hankkeen_loppuraportti__fi.pdf

Vilkko-Riihelä, Anneli 1999. Psyhyke. Psykologian käsikirja. Porvoo: WSOY.

LIITTEET

LIITE 1: Avoimen ja matalan kynnyksen palveluiden määrittelmä

Avoimen / matalan kynnyksen toimintamallin määrittely ARVO-hankkeessa

LIITE 2: Vaikuttavuuskysely Kellokosken perhekeskuksen aikuisille asiakkaille

4.9.2009

Hei!

Olemme kaksi Järvenpään Diakonia-ammattikorkeakoulun viimeisen vuoden sosionomi opiskelijaa. Teemme opinnäytetyömme Kellokosken perhekeskuksen toiminnasta. Olisi erittäin tärkeää saada Teiltä, perhekeskuksen toimintaan osallistuneilta, näkemyksiä perhekeskuksen palveluiden vaikutuksista perheenne arkeen.

Vastaaminen tapahtuu anonyymisti ja aikaa kyselyyn vastaamiseen kuluu n.10 minuuttia. Jos haluat lisätietoja opinnäytetyöstämme, ota meihin yhteyttä. Vastaamme mielellämme mahdollisiin kysymyksiinne!

Ystävällisin terveisin Laura Mattila ja Noora Voutilainen

laura.mattila@student.diak.fi tai
noora.voutilainen@student.diak.fi

1. Mihin tarpeisiin perhekeskuksen toiminta vastaa perheessänne?

2. Miten arvioisit perhekeskuksen vaikuttaneen elämäsi/arkeesi?

3. Kuinka paljon ja miten olet saanut vaikuttaa perhekeskuksen toiminnan sisältöön?

4. Kuinka kehittäisit perhekeskuksen toimintaa?

5. Jos perhekeskuksen toiminta jatkuu, miten toivoisit sen vaikuttavan elämääsi/arkeesi tulevaisuudessa?

6. Jos perhekeskuksen toiminta loppuu, mistä aiot hakea vastaavaa palvelua?

Kiitos vastauksestasi!